T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İŞLETME
ANABİLİM DALI

BOSNA HERSEK VE HIRVATİSTAN'DA YABANCI BANKALARIN FAALİYETLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Muhibija Oruçeviç

Ankara-2009

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İŞLETME
ANABİLİM DALI

BOSNA HERSEK VE HIRVATİSTAN'DA YABANCI BANKALARIN FAALİYETLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Muhibija Oruçeviç

Tez Danışmanı

Doç.Dr. Güven Sayılgan

Ankara-2009

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İŞLETME
ANABİLİM DALI

BOSNA HERSEK VE HIRVATİSTAN'DA YABANCI BANKALARIN FAALİYETLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Güven SAYILGAN

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	**İmzası**
Doç. Dr. Güven SAYILGAN	.....
Doç.Dr. Hasan ŞAHİN	.....
Doç.Dr. Kadir GÜRDAL	.....

Tez Sınav Tarihi: 24.07.2009

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ

BOSNA HERSEK VE HIRVATİSTAN'DA YABANCI BANKALARIN FAALİYETLERİ

Muhibija ORUÇEVİÇ
İşletme Ana Bilim Dalı

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Temmuz 2009

Danışman: Doç. Dr. Güven SAYILGAN

Çalışmada yabancı bankaların gelişmekte olan ülkelerdeki faaliyetleri incelenmiştir. Gelişmekte olan ülkelerdeki genel bir değerlendirme yapıldıktan sonra Bosna Hersek ve Hırvatistan örnekleri ele alınmıştır. Yugoslavya'dan bağımsızlık kazanıldıktan sonraki döneme ağırlık verilmiştir. Yabancı bankaların getirdiği pozitif ve negatif etkileri incelenmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki faaliyetleri evsahibi ülkelerdeki getirdiği etkilerin büyük olduğu saptanmıştır. Pozitif ve negatif etkileri kıyaslandığında yabancı banka girişleri evsahibi ülkelerinin ekonomileri olumlu bir şekilde etkilediği görülmektedir.

ABSTRACT

FOREIGN BANKS ACTIVITIES IN BOSNIA AND HERZEGOVINA AND CROATIA

Muhibija ORUÇEVİÇ
DEPARTMENT OF BUSINESS ADMINISTRATION

ANKARA UNIVERSITY
THE INSTITUTE FOR SOCIAL SCIENCES
July 2009

Advisor: Doç. Dr. Güven SAYILGAN

In the thesis, the functions of foreign banks in the developing countries are examined. Bosnia Herzegovina and Croatia countries were taken as an example to evaluate the general banking conditions in the developing countries. It is mainly focused on the period after Yugoslavia's independency. The positive and negative effects of foreign banks systems are examined and it is determined that the functions in the developing countries have a positive effect on the host countries. If the negative and positive effects are compared, it is occurred that the introduction of foreign banks to host countries have a positive influence on the economy.

KISALTMALAR

FSYD : Finansal Yabancı Doğrudan Yatırımlar

M&G : Birleşmeler ve Satın Almalar

KM : Konvertibl mark

YDY : Yabancı Doğrudan Yatırımlar

GSMH : Gayri Safi Milli Hasıla

RS : Republika Srpska

BHF : Bosna Hersek Federasyonu

AB : Avrupa Birliği

GOÜ : Gelişmekte Olan Ülkeler

TABLO LİSTESİ **Sayfa No:**

Tablo 1 **Toplam Aktiflerin İçinde Yabancı Banka Aktiflerinin Payı.....9**

Tablo 2 **Yabancı Bankaların Giriş Stratejileri.....10**

Tablo 3 **Yabancı Bankaların Bölgesel Dağılımı.....13**

Tablo 4 **AB'ye Girecek Olan Aday Ülkeler İçin Finansal Aracılık Düzeyi.....34**

Tablo 5 **Uluslararası Bankacılık Grupları Güney ve Doğu Avrupa'da.....37**

Tablo 6 **Hırvatistan'daki Banka Sayısı (1998–2007) 40**

Tablo 7 **Sahiplik Açısından Bankaların Yapısı.....41**

Tablo 8 **Hırvatistan'ın 10 En Büyük Bankanın Toplam Aktif İçindeki Payı.....42**

Tablo 9 **Yıllar İtibariyle Bankamatik Sayısı 43**

Tablo 10 **Hırvatistan Bankacılığı'ndaki Konsantrasyon ve Rekabet Düzeyi.....45**

Tablo 11 **Yurtiçi Sektör Kredilerinin Yapısı 46**

Tablo 12 **Banka Aktiflerinin Yapısı 47**

Tablo 13 **Banka Pasiflerin Yapısı.....48**

Tablo 14 **Aktif Kalitesi 49**

Tablo 15 **GSMH ve GSMH Büyüme Oranları, Karşılaştırmaları 60**

Tablo 16 **Bankacılık Sermayesinin Durumu 64**

Tablo 17 **Bosna Hersek Bankalarının Yıllar İtibariyle Görünümü 65**

Tablo 18 **Bankacılık Sektöründeki Bankaların Yüzdesel Piyasa Payları.....66**

Tablo 19 **Banka Aktiflerinin Yapısı 68**

Tablo 20 **Yurtiçi Kredilerin Yapısı 69**

Tablo 21 **Banka Pasiflerinin Yapısı 70**

İÇİNDEKİLER

ÖZET…….....i

ABSTRACT….....ii

KISALTMALAR.....iii

TABLOLAR iv

GİRİŞ.....1

BÖLÜM 1

YABANCI BANKA GİRİŞLERİ HAKKINDA GENEL BİR DEĞERLENDİRME

1. Yabancı Banka Girişleri.....4

2. Finansal Yabancı Doğrudan Yatırımlar.....6

   2.1 Finansal Yabancı Doğrudan Yatırımların Gerekçeleri.....6

   2.2 Finansal Yabancı Doğrudan Yatırımların Niteliği….....7

   2.3 Finansal Yabancı Doğrudan Yatırımların Yönelişi.....8

3. Gelişmekte Olan Ekonomilerde Finans Sektöründeki Yabancı Doğrudan YatırımlarınTrendi.....11

4. Yabancı Bankalar Girişinde Etkili Olan Faktörler.....14

   4.1. Büyüklük.....15

   4.2. Finansal Küreselleşmenin Düzeyi.....15

4.3. Evsahibi Ülkedeki Düzenlemeler.....17

5. Yabancı Bankaların Rolü ve Beklenen Etkiler….....18

5.1. Verimlilik Etkisi.....18

5.2. İstikrar Etkisi.....21

6. Yabancı Bankaların Giriş Stratejileri.....23

7. Yabancı Banka Girişlerinden Beklentiler.....26

8. Yabancı Bankaların Kısa ve Uzun Dönemdeki Etkileri.....27

9. Yabancı Bankaların Yerli Bankaların Davranışları Üzerindeki Etkileri.....28

10. Yabancı ve Yerli Bankaların Davranışları (Ekonomik Gelişmenin Rolü).....30

11. Yabancı Bankaların Katılım Karakteri.....32

12. AB'ye Girecek Olan Aday Ülkelerde Finansal Aracılık.....33

13. AB'ye Yeni Üye Olan Ülkelerden Yabancı Banka Tecrübeleri.....35

BÖLÜM 2

HIRVATİSTAN'DAKİ YABANCI BANKALAR

1. Hırvatistan'daki Yabancı Bankalar.....38

2. Hırvatistan Bankacılık Sisteminin Yapısı.....44

2.1 Bankaların Aktif ve Pasif Yapıları.....45

2.2 Aktiflerin Kalitesi.....48

3. Özelleştirme, Yabancı Banka Girişleri ve Hırvatistan'daki Bankaların Verimliliği.....50

4. Hırvatistan'daki Yabancı Bankaların Piyasadaki Stratejileri (Hedef Grupları ve Ürünler).....53
5. Yenilikler, Yeni Ürünler, Hizmetler ve Teknoloji Transferi.....55
6. Yabancı Bankaların Rekabet ve Bankacılık Ürünlerin Kalitesi.....56

BÖLÜM 3

BOSNA HERSEK'TEKİ YABANCI BANKALAR

1. Kurumsal ve İktisadi Arka Plan.....58
2. Bosna Hersek Bankacılık Sektörü …….....61
3. Banka Özelleştirmeleri.....62
4. Bankaların Sahiplik Yapısı.....63
5. Ticari Bankaların Yapısı.....67
   5.1 Aktiflerin Yapısı.....67
   5.2 Pasiflerin Yapısı.....70
6. Karlılık ve Sermaye Yeterliliği..... 71

SONUÇ.....72

KAYNAKÇA.....75

GİRİŞ

Uluslararası bankacılık faaliyetleri, geçen yüzyılın ikinci yarısından itibaren uluslararası ticaret akımlarının ve doğrudan yabancı yatırım faaliyetlerinin artmasına bağlı olarak önemli ölçüde büyümüştür. Yabancı sermaye hareketlerini etkileyen başlıca faktörler; serbestleşme politikaları, yabancı bankaların faaliyetlerine izin veren yaklaşımlar, bankacılık krizleri ve banka sisteminin yeniden yapılandırılması, uluslararası ekonomik işbirliğine artan katılım ve teknolojik yenilikler olarak sıralanabilir.

1930'lardaki büyük banka çöküşlerinden sonra, bankacılık endüstrisi yeniden düzenlenmiş ve giriş bariyerleri konulmuştur. Giriş bariyerleri neredeyse 1980'lere kadar uygulamadan kaldırılmamıştır. 1980'lerden itibaren bankacılıkta yaygın liberalleşme ve entegrasyonun ortaya çıktığını görüyoruz. Belirli bölgelerde yabancı banka girişleri benzeri görülmemiş düzeylere ulaşmıştır.

1980'lerin sonunda, sosyalist-planlı ekonomilerin çöküşünden sonra, bu tip ülkeler piyasa ekonomilerini geliştirmeye başlamıştır.

Bu gelişmelere bağlı olarak, yakın dönemde bir çok gelişmekte olan ülkede yapısal değişiklikler yaşanmış ve yaşanmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde yaşanan değişim sürecinde görülen gelişmeler şöyle sıralanabilir;

- Özel sektörün rolünün artması,
- Uluslararası entegrasyon çabası,
- Piyasa mekanizmasının gelişmesi,
- Finansal sektörün büyümesi ve işlevinin artması,

- Bankacılığın rekabete açılması,
- Uluslararası kurallara yaklaşılması

Gelişmekte olan ülkelerde bankacılık sektörü finans sisteminin en önemli bileşeni olmaya devam etmektedir. Özellikle 1990'lı yıllarda uygulanan finansal liberalizasyon içerikli politikalar neticesinde gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sektörlerine yabancı katılımı artmıştır. Latin Amerika, Orta-Doğu Avrupa ve Asya ülkelerinde yabancı bankaların aktif toplamı içindeki payı oldukça büyüktür. Orta ve Doğu Avrupa'da bu oranın yüzde 90'ın üzerine çıktığı ülkeleri görmek mümkündür.

Bu çalışmada gelişmekte olan ülkelerdeki yabancı bankaların faaliyetleri ele alınacaktır. Özellikle son yirmi yılda artan bir şekilde yabancı banka faaliyetleri ve ev sahibi ülkelerde yarattığı pozitif ve negatif etkileri göz önünde bulundurarak değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Çalışmada da görüleceği gibi gelişmekte olan ülkeleri üç ana bölgede sınıflandırmak mümkündür. Bu bölgeler Latin Amerika, Orta ve Doğu Avrupa ve Asya'dır. Belirtilen üç bölge için bilgi verilcektir ancak Avrupa'daki gelişmekte olan ülkeler üzerinde daha çok durulacaktır. Çünkü tezin konusu olan Hırvatistan ve Bosna Hersek ülkeleri bu bölgede yer almaktadırlar.

Genel bir literatür taraması yapıldıktan sonra Bosna Hersek ve Hırvatistan ülkeleri üzerinde ayrıntısıyla durulacaktır.

Çalışmanın daha anlaşılır bir şekilde izlenmesi için üç ana bölme ayrılmıştır. Birinci bölümde yabancı banka girişleri hakkında temel bilgiler verilmiştir. Girişleriyle beraber oluşan pozitif ve negatif etkiler ele alınacaktır. Ev sahibi ülke açısından olumlu ve olumsuz etkenler ele alınacaktır.

İkinci bölümde tezin konusu olan Hırvatistan üzerinde durulacaktır. Hırvatistan'ın önümüzdeki yıllarda Avrupa Birliği üyeliğinin en büyük adaylardan biri olarak kabul edilmesi, ülkenin bankacılığa büyük önem vermesini gerektirmiştir. Bu nedenle, bankacılık sektörünün neredeyse tamamının yabancı bankaların elinde olduğu görülmektedir.

Son bölüm olan üçüncü bölümde ise, Bosna Hersek Bankacılığı üzerinde durulacaktır. Bosna Hersek Bankacılığı, Hırvatistan bankacılığı ile kıyaslandığı zaman daha alt düzeyde olduğu görülecektir.

BÖLÜM 1

YABANCI BANKA GİRİŞLERİ HAKKINDA GENEL BİR DEĞERLENDİRME

1. Yabancı Banka Girişleri

Son on beş yılda gelişmekte olan piyasalardaki finansal liberalleşme üst düzeye çıkmıştır. Böylece, gelişmekte olan ülkelerdeki yabancı banka girişleri önemli ölçüde artmıştır. Bu girişlerle beraber yerli bankacılık, daha etkin ve daha sağlam bir duruma gelmiştir. Yalnız pozitif etki yaratıp yaratmadığıyla ilgili çeşitli spekülasyonlarla birlikte, yabancı bankaların pozitif etkileri hakkında olumsuz iddialar ortaya atılmıştır.

Bu tartışma ile ilgili çeşitli argümanlar ortaya atılmıştır. Yabancı banka girişleri evsahibi ülke için modern banka becerileri, teknoloji ve modern teknoloji getirmektedir. Ayrıca, yerli piyasalarda rekabet düzeyi ile birlikte, sektörün etkililiği de artmaktadır. Bunun için yabancı bankalar gelişmekte olan ülkelerdeki finansal sistemi de iyileştirmektedir. (Frauendorfer ve Gantenbein, 2002: 15)

Yabancı bankaların sektör içindeki payı bölgesel olarak incelendiğinde, özellikle Merkezi Doğu Avrupa ülkelerinin önemli bir üstünlüğe sahip olduğu görülmektedir. Latin Amerika'daki yabancı bankaların sektör içindeki payı da 1990-2002 döneminde önemli bir gelişme göstermektedir. Oysa, Ortadoğu ve Afrika yabancı

banka girişlerinin az görüldüğü bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. (BIS, 2004: 9.)

Son yıllarda, gelişmekte olan ülkelerdeki yabancı banka sayısı muazzam bir şekilde artmıştır. Örneğin, Arjantin, Şili, Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya'da yabancı bankalar toplam % 50 paya sahiptirler. Asya, Afrika, Orta Doğu ve Rusya'da bu ilerleme bu kadar etkili olmasa da eğilim aynıdır.

Yabancı bankaların ulusal ekonomilere girişi değişik yöntemlerle olmaktadır. Buna göre banka girişleri, bir ulusal banka ile birleşme, bir bankayı satın alma ya da yeni bir banka kurma şeklinde gerçekleşebildiği gibi, sadece bir şube açma şeklinde de olabilmektedir. 1990'lı yıllarda gelişmekte olan ülkelerdeki yabancı banka girişlerinde özellikle "birleşme ve satın almaların" tercih edilen bir yöntem olarak kullanıldığına şahit olmaktayız.

Bu gelişmeyle beraber bir çok soru tartışılmış ve tartışılmaktadır. Bu soruları şöyle sıralayabiliriz (Clarke, Cull, Peria, ve Sanchez: 2001) :

- Yabancı banka girişlerini cazip kılan nedir?
- Hangi bankalar yurtdışına çıkar?
- Girdikleri ülkelerde ne yaparlar?
- Girişlerini nasıl gerçekleştiriyorlar?

Yukarıdaki sorulara bu çalışma boyunca cevap vermeye çalışılacaktır.

2. Finansal Yabancı Doğrudan Yatırımlar

Bu bölümde finansal yabancı doğrudan yatırımları ile ilgili bilgi verilecektir. Öncelikle gerekçeleri, niteliği ve yönelişlerine değinilecektir. Yabancı bankalar neden yurtdışına faaliyet göstermek isterler sorusuna cevap vermeye çalışılacaktır.

2.1 Finansal Yabancı Doğrudan Yatırımların Gerekçeleri

Neden gelişmiş ülkelerdeki bankalar daha az gelişmiş ülkelere yatırım yaparlar? Bu konuda oldukça geniş araştırmalar yelpazesi mevcuttur. Burada teorik olarak bu konuya değinilmeye çalışılacaktır.

Yabancı bankaların gelişmekte olan piyasalara girme faktörlerini iki başlık altında toplayabiliriz: çekme (“pull”) ve itme(“push”) faktörleri.

İtme faktörleri yabancı bankanın bulunduğu ülkededir ve genellikle yabancı banka girişlerinin neden yapıldığı sorusuna cevap vermektdir. Diğer taraftan çekme faktörleri yatırımların nerede yapıldığı sorusuna cevap verir ve ev sahibi ülkenin iktisadi, finansal, düzenleyici gelişmesine bağlıdır.

İtme (push) faktörleri yabancı bankanın geldiği ülkedeki iktisadi durumuna bağlıdır. Yavaş büyüme ve az karlılık o ülkede var ise o ülkedeki bankalar yurt dışına faaliyet göstermeye gidebilir. Ayrıca gelişmiş ülkelerde bankacılık sektörü yoğunlaşmış olduğundan FSYDY gelişmeye yeni başlayan ülkeler için bir fırsat olarak görülür.

Diğer taraftan yurtdışında faaliyet göstermeye başlayan bankalar coğrafik risk çeşitlendirmesi de yapmış olacaktır. Çekme (pull), yabancı banka yatırımları alan ülke için belirlidir. Burada en önemli faktör müşteriyi takip etme faktörüdür.

Bankacılık liberalleşmesi, gelişmekte olan ülkelerdeki hükümetler tarafından özellikle krizler sonrasında uygulanmaktadır. Böylece krizden sonra bankacılık sektörüne yeniden finansman sağlanmaktadır. Gerçekten de, krizlerden sonra (1994–1995 ve 2002 Latin Amerika krizleri, 1999 Rusya krizi, 1997–1998 Asya krizi gibi) gelişmekte olan ülkelerde FYDY'ın güçlü bir şekilde gerçekleştiği gözlenmiştir. Ayrıca son on yılda, gelişmekte olan ülkelerde, büyük özelleştirme politikalarının gerçekleştirilmesi, gelişmiş ülkelerin bankaları için adeta fırsatlar cenneti olmuştur.

Genellikle güçlü GSMH'ya sahip olan ülkelerde, teorik olarak, nispeten daha zayif ve daha istikrarsız bir GSMH'ya sahip olan ülkelere göre daha fazla FYDY'yi çeker çünkü bankacılık aktivitelerinden daha yüksek karlılık beklenmektedir.

Ayrıca, gelişmiş ülke bankaları yatırım yaparken kültürel faktörlerin de rolü oldukça fazladır.

2.2 Finansal Yabancı Doğrudan Yatırımların Niteliği

Bir banka yurtdışına faaliyet gösterme kararı verdikten sonra girişleri 3 şekilde yapabilir. En kolay ve en az maliyetli giriş şekli sınır ötesi borç vermedir (cross-border lending). Bu durumda yabancı bankalar evsahibi ülkede şube

kuramamaktadır. Bu tip giriş şekli bazı gelişmekte olan ülkelerde görülmektedir (Örneğin Slovenya) ve bu giriş önemli yabancı sermaye kaynağıdır. Bu bölümde bu tip giriş şekli üzerinde durulmayacaktır.

Uluslararası bankalar yabancı marketlere 2 şekilde girebilir: bankalar yeni şube banka açabilir (de novo ya da "greenfield investment") ya da banka hisselerin çoğunu satın alarak sınırdışı faaliyet gösterebilir.

"Greenfield" durumunda yabancı bankalar şube açarlar ve ev sahibi ülkedeki düzenlemelere tabi olurlar.

2.3 Finansal Yabancı Doğrudan Yatırımların Yönelişi

FYDY'leri, özellikle, üç bölgede varlık göstermektedir, Latin Amerika, Orta ve Doğu Avupa ve Asya'da. Bu bölgelerde özellikle 1990'lardan sonra FYDY'ın arttığı gözlenmektedir.

FYDY'ın ilk dalgası 1990'ların başında Latin Amerika'da gerçekleşmiştir. İkinci dalga Orta ve Doğu Avupa'da, verimsiz bankaların özelleştimelerinden sonra ortaya çıkmıştır (1990'ların sonunda).

Sonunda, üçüncü dalga, 1997-1998'deki Asya krizinden sonra ortaya çıkmıştır.

FYDY'ın son durumu aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 1: Toplam Aktiflerin İçinde Yabancı Banka Aktiflerinin Payı

	1990	2000	2006		1990	2000	2006		1990	2000	2006
Bulgaristan	0,0	24,0	80,0	**Hindistan**	5,5	7,0	8,0	**Arjantin**	10,1	18,8	48,0
Çek Cumh.	9,5	66,8	96,0	**Endonezya**	4,3	11,0	19.0	**Brezilya**	6,2	11,0	27,0
Macaristan	10,7	38,7	83,0	**Kore**	8,7	21,0	20,4	**Şili**	19,4	27,2	42,0
Polonya	3,2	29,7	68,0	**Malezya**		18,2	18,0	**Kolombya**		21,9	25,0
Romanya	0,0	60,7	79,0	**Filipinler**	8,8	4,20	6,9	**Meksiko**	2,4	39,9	82,0
Rusya	0,0	10,0	19,0	**Tayland**	4,8	14,4	18,0	**Peru**	4,0	60,2	46,0
Türkiye	6,3	20,7	30,5					**Venezuela**		22	34,0
CEE	8,9	38,8	73,5	**Asya**	6,8	10,8	15,5	**L.Amerika**	10,3	27,7	43,5

Kaynak: Bastijan Jazbec ve Lucia Silipo, (2007), Foreign and Domestic Banks in Emerging Economies: A Diffucult (and Eventually Impposible) Cohabitation **The Journal of Banking Finanace**, Vol.29

Yukarıdaki tablodan yabancı banka girişlerinin 1990'larda başladığı ve girişlerin giderek artış gösterdiği anlaşılmaktadır. Özellikle Orta ve Doğu Avrupa'da oranların gitgide yükseldiği görülmektedir. 1990'da toplam banka hisselerinde yabancı bankaların payı % 10'ların altında ya da sıfırken (Örneğin: Bulgaristan % 0, Polonya % 3,2 iken), 2006'da bu oran ortalama olarak % 50'ye yaklaşmıştır. Bazı ülkelerde ise bu oran % 100'e yaklaşmıştır.

Yabancı bankalar, kredi piyasasına dahil olmadığı zaman kredilerini yurtiçi bankalara satabilir ya da interbank piyasasına odaklanabilirler. Yabancı banka, eğer piyasaya greenfield yatırım şekli ile girmişse, itibar ve kredilendirme gücünden dolayı, muhtemelen mevduatlarda karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir. Yabancı bankaların kredi piyasası düşünce bazı yurtiçi bankaların likidite sorunları ortaya

çıkabilir ve bu fazlalık yabancı banka hesaplarına gidebilmektedir. Bu gibi durumlarda yabancı bankalar interbank piyasasında genel kaynak sağlayıcı durumuna gelmektedirler. Ancak, maalesef, gelişmekte olan ülkelerde piyasalar genellikle kötü düzenlenmiş, verimsiz ve şeffaf değildir. Bundan dolayı interbank borçlanmaları risklidir. Bir yabancı banka giriş şekli olan birleşme&satın alma (M&A) "greenfield" giriş şekline göre yabancı bankalar tarafından daha fazla tercih edilmektedir. (Claeyes, 2006)

1990'ların başında yabancı bankaların temel giriş şekli "greenfield" idi. Çok yakın geçmişte bu durum değişmiştir ve birleşme&satın alma (M&A) hakim olmaya başlamıştır. Bu durum aşağdaki tabloda da görülebilir:

Tablo 2: Yabancı Bankaların Giriş Stratejileri

	M&A (Birleşmeler ve Satın Almalar)		**"Greenfield"**	
	1997	2006	1997	2006
Bulgaristan	20,9	54,5	79,1	45,5
Hırvatistan	13,2	45,2	86,8	54,8
Çek Cumhuriyeti	10,6	56	89,4	44
Macaristan	38,6	42,3	61,4	57,7
Latviya	33,6	67,9	66,4	32,1
Litvaniya	0	100	100	0
Polonya	37,2	66,2	62,8	33,8
Slovakya	36,4	85,2	63,6	14,8
Slovenya	50	70,8	50	29,2

Kaynak: Bastijan Jazbec ve Lucia Silipo, (2007), Foreign and Domestic Banks in Emerging Economies: A Diffucult (and Eventually Impposible) Cohabitation **The Journal of Banking Finanace**, Vol.29

3. Gelişmekte Olan Ekonomilerde Finans Sektöründeki Yabancı Doğrudan Yatırımlarının Trendi

1990'lardaki banka krizleri ve yerli bankacılığın değişme gereğinden dolayı gelişmekte olan ekonomilerdeki finansal kurumlara olan fırsat yatırımları artmıştır. Uluslar arası finans kurumlarından cesaret alarak gelişmekte olan ekonomilerin hükümetleri krizler zamanında ülke sistemlerini daha da liberalleştirerek krizlerin üstesinden gelebilmişlerdir. Örneğin Meksika'da, 1990'larda, Finans sektöründeki yabancı doğrudan yatırımlarının payı % 40 iken, 2002'in sonunda bu oran % 80'e yükselmiştir. Kısacası Latin Amerika'daki yatırımların ardından krizler ortaya çıkmıştır.

Orta ve doğu Avrupa'ya bakıldığında özelleştirmelerin ilk aşamalarında beklenen sonuçlar alınamamıştır. Son yıllarda özellikle Avrupa Birliği'ne girecek olan ülkelere, yani AB aday ülkelerine, yatırımlar yapılmaktadır. Örneğin son zamanlarda Hırvatistan'a önemli yatırımlar yapılmaktadır. Genele bakıldığında Avrupa'daki gelişmekte olan ülkelere olan yatırımlar azalmıştır.

Asya'daki gelişmekte olan ülkelere bakıldığında 1991–1996 yılları arasında birleşme ve devralmaların hedef olmadığı görülmektedir. Bu yılları takip eden krizlerden sonra sözü geçen ülkelerin hükümetleri banka düzenlemelerini hafifleterek yabancı katılımını arttırmıştır. 2003'ten sonrasında ise gelişmekte olan Asya ülkeleri, birleşme ve devralmaların en büyük hedefi haline gelmiştir. Son 15–20 yılda Çin'in her alanda hükmetmeye başladığı görülmektedir. Yabancı finans kurumları Çin'in en büyük üç bankanın varlıklarını %10-%25 oranında tutmaktadır.

Kısacası 1990'lardan sonra yabancı bankalar, gelişmekte olan ülkelerdeki banka varlıklarını önemli ölçüde tutmaya başlamışlardır. Bölgesel farklılıklara bakıldığında yabancı bankaların varlıklarının değişken olduğu söylenebilir. Latin Amerika ve Orta ve Doğu Avrupa'da Asya ile kıyaslandığında yabancı bankaların varlığı daha yüksektir.

Bazı ülkelerde banka varlıklarının % 50'sinden fazlasının yabancı bankaların elinde olduğu söylenebilir. Meksika ve Macaristan'da bu oranın % 80'den fazla olduğu görülmektedir. Bazı küçük ekonomilerde ise, Baltık ülkeleri gibi ülkelerde, bankacılığın tamamının yabancı bankaların elinde olduğu görülmektedir.

Yabancı bankaların gelişmekte olan ülkelerdeki dağılımı ve trendi aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3: Yabancı Bankaların Bölgesel Dağılımı

Yabancı Bankaların Aktifler İçindeki Payı				
	1990	2006	% / GSMH	MİLYAR $
Orta ve Doğu Avrupa				
Bulgaristan	0	80	49	13
Çek Cumhuriyeti	10	96	92	99
Estonya	…	97	89	11
Macaristan	10	83	67	68
Polonya	3	68	43	105
Asya				
Çin	0	2	4	71
HongKong	89	72	344	570
Hindistan	5	8	6	36
Kore	4	8	10	65
Malezya	…	18	27	32
Singapur	89	76	148	159
Tayland	5	18	20	32
Latin Amerika				
Arjantin	10	48	20	31
Brezilya	6	27	18	107
Şili	19	42	37	35
Meksiko	2	82	51	342
Peru	4	46	14	11
Venezuela	1	34	9	9

Kaynak: Dietrich Domanski, (2007), Foreign Banks in Emerging Market Economies: Changing Players, Changing Issues, **BIS Quarterly Review**, S.69-81.

4. Yabancı Bankalar Girişinde Etkili Olan Faktörler

Öncellikle yabancı banka girişini tanımlamak gerekir. Yabancı banka girişi evsahibi ülkedeki yabancı bankaların varlığı, şube veya yan kuruluş olarak tanımlanabilir.

Bu konuda çeşitli çalışmalar yapılmış ve çeşitli sonuçlar elde edilmiştir. Yabancı bankaların evsahibi ülkede yarattığı etki hakkında net bir sonuç ortaya çıkartılamamıştır. Çünkü her bir çalışmada farklı tanımlar ve farklı veriler kullanılmıştır. Öyle ki, "yabancı banka", yabancı sahipliğinin minimum düzeyini: %30, %50, yoksa %70 olarak mı tanımlamalıdır? Bu çeşitlilikten dolayı bu konudaki bütün çalışmaları bir araya getirip, karşılaştırıp genel bir sonuç çıkartmak mümkün değildir.

Gelişmekte olan ülkelerdeki veri ve zaman serilerinin eksikliğinden dolayı araştırmacılar büyük zorluklar çekmektedirler. O yüzden yabancı bankaların etkileri araştırılırken söz konusu değişkenler iyi tanımlanmalıdır. Örneğin; karlılık ve maliyet verimliliği makroekonomik değişkenlere (GSMH büyümesi, enflasyon), bankacılık sektörünün yapısına, bankaya özgü değişkenlere (büyüklük) bağlıdır.

Bunun yanında, ülkeye özgü bazı değişkenler ve durumlar vardır (bir ülkede çok yüksek enflasyon olabilir, örneğin). (Mero ve Valentinyi, 2003: 15)

Hangi bankalar yurtdışında faaliyet göstermek isterler sorusuyla ilgili çeşitli araştırmalar yapılmıştır ve yurdışında faaliyet gösteren bankaların bir kaç temel özelliği tespit edilmiştir. Büyüklük, finansal küreselleşme, evsahibi ülkedeki bankacılık düzenlemeleri gibi faktörlerin önemli olduğunu söyleyebiliriz.

4.1 Büyüklük

Büyük bankaların yurtdışında faaliyet göstermeye eğimli olduğunu söyleyebiliriz. Öncelikle uluslararası girişimciler büyük bankaların müşterileri olmak isterler ve onun için büyük bankalar daha çok yurtdışında faaliyet göstermeye girişirler ve yurtdışında hizmetlerini sunarlar.

Bunun dışında, yurtiçinde büyük market paylarına sahip bankalar yurtdışında faaliyet göstermek ve risk çeşitlendirme fırsatları yakalamak amacıyla daha fazla dürtüye sahiptir.

Sonunda, uluslararası bankacılığa özgü bazı bankacılık hizmetlerinde (portföy yönetimi, yatırım bankacılığı gibi) ölçek ekonomilerinin artmasından dolayı büyük bankaları yurtdışında faaliyet göstermeye zorlayabilir.

Bu konuda çeşitli ampirik çalışmalar yapılmıştır ve banka büyüklüğünün uluslararasılaşmayla pozitif bir ilişkiye sahip olduğu söylenmiştir. (Clarke, Cull, Peria, ve Sanchez, 2001)

4.2 Finansal Küreselleşmenin Düzeyi

Ulusal ekonomilere yabancı banka girişlerini etkileyen faktörlerin başında, özellikle 1980'li yıllardan sonra dünya genelinde yaşanan finansal küreselleşme çabaları gelmektedir. Finansal küreselleşme kısaca ulusal finans piyasalarını ayıran sınırların ortadan kalkması ve uluslararası sermaye akımlarının ileri boyutlar kazanması sürecini ifade eder.

Finansal küreselleşmeye bağlı olarak sermaye artık daha düşük risk ve daha yüksek getiri sağlamak amacıyla, herhangi bir kısıtlamaya maruz kalmadan sınır ötesi alanlara kolayca yayılmaktadır. Bu anlamda hızla birbirlerine entegre olan finans piyasaları, uluslararası sermaye hareketlerinin kaynağının, kanallarının ve hacminin değişmesine neden olmaktadır. Finansal küreselleşmenin sonucu olarak bir taraftan piyasalardaki fon akımlarının boyutlarında, diğer yandan bu piyasalarda işlem yapan finansal kurumların yapısı ve faaliyetlerinde önemli değişmeler ortaya çıkmaktadır. (Afşar, 2004:61–65) Finansal kurumların en klasik türü olan bankalar bu değişimden önemli ölçüde etkilenmekte ve faaliyetlerini sınır ötesi alanlara taşımaktadır.

Finansal küreselleşme sonucu finansal sistemlerde büyük boyutlu yapısal dönüşümler gündeme gelmektedir. Bu dönüşümlerden birisi, finansal hizmetler alanında yaşanan hızlı rekabet olgusudur. Finansal rekabete bağlı olarak piyasalardaki faiz marjları ve karlılık üzerinde bir baskı ortaya çıkmaktadır. Bankacılık sektörünün özelliği gereği enformasyon, teknoloji ve iletişime duyarlı bir yapı arz etmesi, ortaya çıkan karlılık azalışları, uluslararası bankaları ölçek ekonomilerinden yararlanmaya itmektedir. Ölçek ekonomilerinden yararlanmak ve de faaliyet gösterdikleri piyasalarda ortaya çıkan rekabete bağlı karlılık kayıplarından kurtulmak arzusu, bankaların özellikle daha yüksek kazanç sağlayabilecekleri yeni bölgelere doğru faaliyetlerini genişletmelerine neden olmaktadır. (BIS, 2004: 19)

Bunun sonucunda da özellikle birçok GOÜ'e doğru yabancı banka girişlerinin gerçekleştiği görülmektedir.

4.3 Evsahibi Ülkedeki Düzenlemeler

Evsahibi ülkedeki düzenlemeler, yabancı banka girişilerini önemli ölçüde etkilemektedir. Yabancı banka girişleri için gerekli olan etkenlerden birisi ise, ulusal ekonomilerde uygulanan sermayenin serbest dolaşımının önündeki mevcut kısıtlamaların kaldırılmasıdır. (Clarke, Cull, Peria ve Sanchez, 2001)

Bu anlamda ulusal ekonomilerdeki mevcut sınırlamaların kaldırılması ya da hafifletilmesi uygulamaları genel olarak deregülasyonlar olarak ifade edilmektedir. Hükümetlerin bankacılık sistemleri üzerindeki denetim ve kısıtlamaları kaldırdığı veya önemli ölçüde gevşettiği deregülasyonlar, finansal liberalleşmenin de bir ön şartı durumundadır. (Aksoy, 1998: 107) Son 20-30 yıl içerisinde dünya genelinde özellikle GOÜ'lerde deregülasyon uygulamaları önemli bir boyut kazanmıştır. Buna bağlı olarak ulusal piyasalar yabancı fon akımlarına açılmış, yabancı finansal kurumların ulusal ekonomilerdeki faaliyetlerine konan kısıtlamalar kaldırılmıştır. Bu bağlamda yaşanan serbestlik ortamında bir çok ulusal ekonomiye yabancı banka girişleri gündeme gelmiştir. (BIS, 2004: 15)

Yukarıda bahsedildiği gibi, yabancı bankaların gelişmekte olan ülkelerdeki etkinliğinin zaman geçtikçe arttığını görüyoruz.

5. Yabancı Bankaların Rolü ve Beklenen Etkiler

GOÜ'e giren yabancı bankaların, faaliyet gösterdikleri ulusal ekonomilerde çeşitli etkiler yaratması beklenmektedir. Yabancı bankaların ulusal ekonomilere etkileri konusunda, üzerinde çoğunlukla durulan konular, verimlilik ve finansal istikrar üzerinde odaklanmaktadır.

Bu konuda literatürde değişik görüşler bulunmaktadır. Bundan sonraki açıklamalar, yabancı bankaların girdileri ülkelerdeki verimlilik ve istikrar üzerindeki etkileri, yapılmış çalışmalar ışığında incelenmektir.

5.1 Verimlilik Etkisi

Bir çok ampirik çalışmalara göre yabancı bankalar, gelişmekte olan ülkelerde finansal sektöre ve özellikle bankacılık sektörüne pozitif etki sağlamaktadır. (Levine, 1997)

Yabancı banka girişleri ve yabancı doğrudan yatırımların (YDY) evsahibi ülkeye finansal sektörde verimlilik artışı sağlayıp sağlayamadığını anlayabilmemiz için öncellikle verimlilik tanımını yapmamız gerekir. Yani verimlilik neye göre ölçülecek, anlamı nedir? Örneğin, verimlilik finansal kuruluşlarının minimum girdi ile bir çıktı elde etmesi midir? Böyle bir verimlilik türü genellikle x-verimlilik olarak tanımlanmaktadır. Ya da verimlilik bir ülkenin tasarruflarını en iyi şekilde kullandırmak mıdır?

İlk tanımı ele alınırsa, verimlilik finansal kuruluşları ilgilendirmektedir. İkinci tanım ise bütün finansal sistemi ve dolayısıyla bütün ülke ekonomisini ilgilendirmektedir. Maalesef her iki verimlilik türü aynı anda nadiren gerçekleşmektedir. Teorik çalışmalara göre yabancı bankalar yerli bankalara göre daha fazla x-verimli olabilirler. Gelişmekte olan ülkelerde yabancı bankalar yerli bankalardan, genellikle, daha verimlidir. Yabancı bankaların girişi ile bankacılık sistemi ve kredi tedariki özellikle kriz dönemlerinde daha sağlam olacaktır.

Yabancı bankaların GOÜ'deki finansal piyasalarda verimliliği artırıp artırmadığına ilişkin yapılan çalışmaların sonuçları farklılık göstermektedir. Bu konuda yabancı bankaların verimliği artırdığını ileri sürenlere göre, yabancı bankalar doğrudan ve dolaylı bir takım faktörlere bağlı olarak bu etkilerini ortaya koymaktadır. Doğrudan verimlilik etkisi bu bankaların mevcut özelliklerinden kaynaklanmaktadır, yabancı bankalar genellikle dünyada bankacılık alanında geliştirilmiş en son teknolojileri kullanan, en etkin yönetim ilkelerini uygulayan ve en yeni ürünleri hizmet olarak sunan kurumlardır. (Aksoy,1998:105) Bu özelliklere sahip olan yabancı bankalar geldikleri ülkelere, teknoloji ve yönetim uygulamalarındaki yenilikleri beraberinde getirmekte ve faaliyet gösterdikleri ülkelerde müşterilerine teknolojik, yeni ve kaliteli ürünleri daha düşük maliyetlerle sunabilmektedir. Aynı zamanda yabancı bankalar, teknolojik alt yapıları, modern bankacılık tekniklerini kullanmalarına bağlı olarak, daha iyi risk yönetimi, daha rekabetçi fiyatlandırma ile ve genel olarak sektörde daha verimli kredi tahsisine de hizmet edebilmektedir.

Yabancı banka girişleri diğer taraftan, oluşturacağı rekabetçi ortama bağlı olarak, dolaylı verimlilik artışına da neden olmaktadır. Yabancı bankalar girdikleri ulusal

ekonomilerde genellikle kendilerine göre daha küçük ölçekte ve daha eski yöntemlerle çalışan ulusal bankalara örnek teşkil etmektedir. Bu bağlamda ulusal bankaları modernizasyon, rasyonalizasyon ve otomasyon çalışmaları yapmaya ve hizmet çeşitlendirmesine gitmelerinde zorlayıcı olmaktadır. Artan rekabet baskısına bağlı olarak, yerel bankalar mevcut rekabet ortamında başarılı olabilmek için yapılarını düzenlemek ihtiyacı duymaktadır. Bu yönüyle de yabancı bankalar ulusal bankaların etkin bir işleyişe kavuşmasını zorlayarak verimlilik üzerinde dolaylı bir katkı yaratabilmektedir. Yabancı bankaların girişine izin veren GOÜ sonuç olarak daha sağlıklı bankacılık sektörlerine sahip olacaklardır. Yabancı bankaları daha yüksek katma değer yaratan hizmetler sunmaları ve rekabet açısından üstünlük sağlamaları, ulusal bankaların aralarında birleşerek daha etkin kurumlar oluşturmasına ve daha düşük fiyatlarla hizmet sunmalarına da teşvik etmektedir. (Pomerleano ve Vojta, 2001)

Yabancı bankaların verimlik etkisi üzerine yapılan çalışmalardan birisi, Demirgüç-Kunt, Classens ve Huizinga tarafından yapılan ve 80 ülkeyi kapsayan bir çalışmadır. (Demirgüç-Kunt ve diğerleri, 2001: 891-911) Söz konusu çalışmaya göre yabancı bankalar, özellikle GOÜ' de, bankacılık sektöründe verimliliğin artmasına neden olmaktadır. Ayrıca yazarlara göre, yabancı bankaların girdikleri piyasada verimliliği artırmaları için bu bankaların sektör içinde toplam aktiflerdeki paylarının çok yüksek olmasına da gerek yoktur. Bu anlamda verimlilik artışı için yabancı bankaların piyasaya girmiş olması yeterli olarak görülmektedir.

Yabancı banka girişlerinin boyutları ve yöntemleri üzerine Asya ülkelerine yönelik yapılan bir başka çalışmada (Jcoppel ve Davies, 2003), yabancı bankaların girdikleri ülkelerde, yarattıkları rekabet ortamına bağlı olarak sektörel verimlilik

artışına hizmet ettikleri vurgulanmaktadır. Yabancı banka girişlerinin verimlilik artışı sağladığına ilişkin, yukarıdaki bilgilerin aksi yönde görüşler de bulunmaktadır. Bu görüşleri savunanların öncelikli tezi, yabancı bankaların girdikleri ülkede kredilerin rasyonel dağılımını bozacağı ve ulusal bankaların kredi kalitesini düşürecekleridir. Yabancı bankalar genellikle iyi ve kaliteli olarak ifade edilen kredi müşterilerine yönelik hizmet göstermekte, geriye kalan ödeme yeteneği düşük ve bu anlamda kötü kredi alıcısı olarak ifade edilen müşterileri ulusal bankalara bırakmaktadır. Yerel bankalar faaliyetlerini sürdürebilmek için geri dönüşü şüpheli olan kredilere yöneldiklerinde bu kez başarısızlık kaçınılmaz olmaktadır. Bu durumda da sistemin verimliği genel olarak olumsuz etkilenmektedir. Bunun dışında yabancı bankaların girdikleri ülkeler de monopolistik ve oligopolistik yapılanmalar içine girebilmekte, rekabetin aksamasına neden olabilmektedir. Rekabetin azalması da beraberinde verimliğin azalmasını getirmektedir. (Mathieson ve Roldos, 2001: 1-35)

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı üzere, özellikle GOÜ'de yabancı banka girişlerinden beklenen, bankacılık sektöründeki verimliliği artırmasıdır. Ancak yapılan çalışmalar göstermektedir ki bu anlamda kesin sonuçlar elde edilememiştir.

5.2 İstikrar Etkisi

Yabancı bankaların verimlilik etkisi yanında ortaya koydukları bir diğer etki ise, girdikleri ülkenin finansal sisteminde yaratacakları istikrar etkisidir.

Bu konudaki görüşlerin dayanağı ise, yabancı bankaların ulusal piyasalara katılımının daha istikrarlı bir kredi kaynağı yaratmaları ve ulusal bankacılık

sektörünün şoklara karşı direncinin artacağı beklentisidir. Bu beklenti, yabancı bankaların açacakları hizmet birimleri vasıtasıyla, ihtiyaç duyulması halinde ek bir fonlama ve sermaye katkısında bulunacakları varsayımına dayanmaktadır. (Çakar, 2003: 35). Bunun dışında yabancı bankaların istikrar etkisinin belirleyicisi bir diğer faktör olarak da, bu bankaların finansal istikrarı bozucu sonuçlar doğuran, ilişkili kredilendirme olarak bilinen ve bankalarda kredi riski doğurucu işlemlerden uzak durmaları gösterilmektedir.

Bir ülkede finansal istikrarın sağlanması ve korunmasında denetim ve gözetim önemi yadsınamaz. Bilindiği gibi GOÜ'in bankacılık sektörlerinde risk yönetimi konularında çeşitli sorunlar bulunmaktadır. Bu ülkelerde risk yönetim teknikleri ve bankacılık sisteminin denetlenmesinden sorumlu otoritelerin denetim konusundaki bilgileri genellikle yetersizdir. Başta banka girişleri olmak üzere bu ülkelere yönelik yapılan yabancı yatırımlar, daha yeni denetim ve gözetim tekniklerinin de girişine neden olmaktadır. (Çakar, 2003:37) Bu bağlamda yabancı bankalar, beraberinde getirdikleri yeni denetim ve gözetim tekniklerinin, girdikleri ülkede yaygınlaşması doğrultusunda, finansal istikrara olumlu katkı sağlamaktadır.

Yabancı bankalar özellikle kriz dönemlerinde güvenli bir sığınak görevi görmektedir. Son dönemde, özellikle uluslararası fon akımları içinde portföy yatırımları olarak bilinen sıcak para akımları, önemli bir istikrarsızlık unsuru olarak ortaya çıkmaktadır. Bu türden fonlar giriş anında ülkede finansal sistemde bir rahatlama ortaya koyarken, ani çıkışlarında ülkenin finansal yapısında büyük istikrarsızlıklar yaratabilmektedir. Yabancı bankaların sistemdeki varlığı halinde, bu fonlar herhangi bir nedenle ülke dışına çıkmak yerine ülkedeki yabancı bankalara

doğru yönelebilmektedir. Bu durumda ulusal ekonomi, sıcak para çıkışlarının yaratacağı finansal istikrasızlıktan etkilenmeyecektir.

Yapılan çalışmalarda, yabancı bankaların kredi arzı devamlılığı bağlamında girdikleri ülkenin bankacılık sistemini istikrara ulaştırma yönünde etkilediği ifade edilmektedir. (Demirgüç-Kunt ve diğerleri, 2001: 891-911) Bununla birlikte yabancı bankaların sisteme istikrar kazandıracağı genel kabul edilen bir görüş olmasına rağmen, kesinlik arz etmemektedir. Bu konuda da karşıt görüşler bulunmaktadır. (Mathieson ve Roldos, 2001) Bilindiği gibi yabancı bankaların ulusal bankacılık sektörüne girişlerinin en önemli belirleyicilerinden birisi finansal liberalleşme sürecidir. Bu sürece bağlı olarak ulusal ekonomiler için stratejik önem arz eden bankacılık sektörünün yabancıların hakimiyetine geçmesi, ev sahibi ülkeler için sistematik riskin artmasına neden olabilmektedir.

Bunun yanında özellikle kriz dönemlerinde yabancı bankaların sistemden çekilmeleri de finansal istikrarı tehlikeye sokabilmektedir.

6. Yabancı Bankaların Giriş Stratejileri

Yabancı bankaların girme nedenlerinin başında yeni iş fırsatları ve pazar genişletme stratejileri yer almaktadır.

Yabancı bankaların gelişmekte olan ülkelere giriş nedenleri ayrıntılı incelenmiştir. Çünkü bankacılık sektorü bütün ekonomi üzerinde büyük bir etki yaratmaktadır. Her ülke belirli bir özelliğe sahiptir ve bu özellikler yatırımcılar tarafından farkedilmektedir.

Peki yabancı bankalar neden gelişmekte olan ülkelere girerler ve girerken hangi stratejileri izlemektedirler? Hellmann (1996) üç farklı uluslararası stratejiden bahsetmektedir; müşteri takibi stratejisi, Pazar arama stratejisi, lideri takip etme stratejisi.

Bu üç strateji aynı anda çıkabilir. Genel olarak, çeşitli ampirik çalışmalar çeşitli sonuçlar vererek ve hem pozitif hem de negatif etkileri vurgulamıştır.

Bu çalışmada yabancı bankaların gelişmekte olan ülkelere giriş nedenleri 5 ana başlık altında toplanmıştır. Aynı sorular hem yerli hem de yabancı bankalara sorulmuştur. Bu ankete dayanarak söyleyebiliriz ki yabancı bankaların gelişmekte olan marketlere temel giriş nedenlerinin başında yeni iş fırsatları gelmektedir. Giriş için ikinci neden evsahibi ülkenin piyasasıdır. Aynı anda mevcut müşterileri takip etmek bir ülkede önemli iken bir başka ülkede aynı ölçüde önemli olmayabilir. Daha önce söylediğimiz gibi Hellman bankaların 3 temel stratejisinden bahsetmiştir:

- Müşteri takip etme stratejisi
- Lideri takip etme stratejisi
- Yeni market bulma stratejisi

Bu makalenin sonuçlarına göre bankalar muhtemelen bu 3 stratejiyi de aynı anda takip etmektedir. Diğer taraftan ticaretin geliştirilmesi portföy yönetimi ve yerli bankalarla rekabet etmek gibi nedenler yabancı bankaların temel nedenleri arasında yer almamaktadır. Ya da, diğer bir deyişle bu neden, bankadan bankaya değişmektedir.

Kısacası bu üç temel nedenden hangisinin en önemli olduğuna karar vermek zordur. Çünkü bu nedenler önemli ülkelerin özeliklerine göre değişmektedir. Ama şunu diyebiliriz ki bütün bankalar için (hem yerli hem de yabancı bankalar için) ülkenin makroekonomik durumu önemli bir yer almaktadır.

Liberal ekonomik politikasını, gelecekten iyi beklentiler, Avrupa Birliği üyeliği, mevcut ve yeni müşterilerin çokluğu bankaların girişlerini tetikleyen unsurlar olarak sıralayabiliriz.

Genel bir görüşe göre yabancı bankalar yerli bankalara göre bir takım avantajlara sahiptirler. Örneğin, Letonya'daki yabancı bankalar yerli bankalara göre şu avantajlara sahiptirler:

- Yeni Kaynak Bulmada Maliyetlerin Düşüklüğü
- Daha İyi Faiz Oranlarına Sahip Olmaları

Litvanya, Romanya ve Polonya'daki yabancı bankalarının avantajları şöyle sıralanmıştır:

- Yabancı Bankaların İtibarı
- Bankacılık Yeniliğinin Daha İyi Olması
- Daha İyi Risk Yönetimi

Genel olarak şunu söyleyebiliriz, yabancı bankanın itibarı ve bankacılık yeniliğinin kalitesi önemli bir avantaj olarak kabul edilebilir. Yerli bankaların temel

avantajı ise müşterilerin daha iyi tanınması ve müşteri – banka ilişkilerinin daha iyi bilinmesidir.

Estonya'daki yerli bankaların en önemli müşterileri küçük ve orta ölçekli şirketler ile yüksek gelire sahip kişilerdir. Yabancı bankaların temel hedef gruplar büyük yerli firmalar ve büyük ihracatçılardır. (Dubauskas, Vensel, Kowalski, 2005.)

7. Yabancı Banka Girişlerinden Beklentiler

Yabancı banka girişlerinden beklenen temel beklentiler ve yararlar aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

- Yeni bankacılık teknolojilerinin ve finansal buluşların tanıtılması (yabancı bankalar için yerel markete yeni ürünlerin tanıtılması nispeten daha kolaydır),
- muhtemel ölçek ekonomileri (yabancı bankalar bankacılık sektörünün gelişmesine yardım edebilir; onlar bilgiye ve tecrübeye sahiptir: sigorta, portföy yönetimi, v.s.)
- Rekabetçi çevrenin geliştirilmesi (yabancı bankalar lokal bankalar için potansiyel rekabetçidir)
- Finansal piyasaların gelişimi
- Finansal sistemin altyapısını geliştirmek (iyi bankacılık pratiklerin ve know-how'un transferi, şeffaflık, finansal düzenleme, vs.)
- YDY'ları cezbetmek

Yabancı bankalar girişlerine karşı argümanları aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

- Yabancı kontrolü korkusu
- Bankacılık ekonomilerde özel bir yere sahiptir
- Düzenleme farkları (ev sahibi idarecileri düzenleme köntrolünü kaybedebilirler ve o ülke güçsüz bankacılığa sahip ise "çürük" bankacılığa neden olabilir)

8. Yabancı Bankaların Kısa ve Uzun Dönemdeki Etkileri

Bir çok çalışmaya göre yabancı bankaların gelişmekte olan ülkelerdeki etkileri evsahibi ülkenin iktisadi gelişmişlik düzeyi ile ilgilidir.

1960'lardan itibaren, uluslararası ticaret, YDY, sermaye piyasalarının globaleşmesi, yurtiçi finansal piyasaların serbestleşmesine paralel olarak uluslararası bankacılık faaliyetlerinin arttığını görüyoruz.

Çoğu gelişmekte olan ülkelerde, özellikle 1990'larda, yabancı bankaların varlığı önemli ölçüde artmıştır. Güney ve doğu Asya'da gelişmekte olan ülkelerdeki finansal sistemi üstünde yabancı bankaların kontrolü % 1,6'ten (1994 yılında) % 6'ya yükselmiştir (2000 yılında). Bu yüzde sürekli artmakta ve bugünlerde yabancı bankalar daha yüksek bir yüzdeye sahiptir.

Latin Amerika'da, aynı periyod içinde, yabancı bankaların payı % 7,5'ten % 25'e yükselmiştir. Doğu Avrupa'da bu oranın daha dramatik bir şekilde arttığını

görüyoruz. 1994 yılında bu oran % 8 iken 2000 yılında bu oran % 54'e yükselmiştir. (IMF, 2000: 153)

Yabancı bankaların girişiyle beraber onların yerli banakacılık sektörü üzerindeki etkileri de tartışılmaya başlanmıştır.

Burada sadece kısa dönemde yabancı bankaların yerli bankacılık verimliliği üzerindeki etkileri anlatılmaya çalışılacaktır. Bazı görüşlere göre, yabancı bankalar yerli bankacılık işleyişini, piyasa rekabeti ve yerli bankacılık karlılığını arttırmaktadır. Burada kısa dönemde yabancı bankaların yerli bankacılık üzerindeki etkilerinin olup olmadığına bakılacaktır. Burada vurgulanmaya çalışılan nokta, yabancı banka etkilerinin kısa dönemde iktisadi gelişime bağlı olmasıdır. Teorik çalışmalarına bakılarak bu tezin doğru olduğunu ya da, en azından kısa dönem için geçerli olduğunu söyleyebiliriz.

Literatürde yerli finans üzerinde yabancı bankaların etkileri çeşitli açılardan incelenmiştir. Burada, yabancı bankaların girişiyle yerli bankaların nasıl etkilendiğine bakılacaktır.

9. Yabancı Bankaların Yerli Bankaların Davranışları Üzerindeki Etkileri

1990'lar öncesinde, ülkeler genellikle yabancı bankaların girişini engellemek için çeşitli kısıtlamaları getiriyorlardı. Bazı ülkelerde bu tür kısıtlamalar halen devam etmektedir.

1990'larda bu kısıtlamalar oldukça azalmıştır. Ülkeler kendilerini yavaş yavaş yabancı rekabete açmaya başladılar. Ülkeleri buna zorlayan argümanlar aşağıdaki gibi sıralanabilir.

Birincisi, yabancı bankaların varlığı yerli bankaların maliyetlerini küçültmeye stimüle edebilir, verimliliği ve finansal hizmetlerin çeşitliliğini arttırabilir. Yerli bankalar, yabancı bankaların baskısıya hizmet kalitesini arttırmak zorundadırlar. Özellikle, yabancı bankalar eski usul bankacılığı yapan bankaları baskı altına alabilir. Bundan başka artan rekabet daha düşük marjlar ve daha düşük kazançlara yol açabilir.

İkincisi, yabancı banka girişi pozitif spill-over etkilere yol açabilir. Yabancı banka yeni finans hizmetleri tanıtabilir. Bu yeni hizmetleri tanıtırken yerli bankaları da bu hizmetleri uygulamaya stimüle edebilir. Ayrıca yerli bankalar için yeni bankacılık teknikleri de tanıtabilir. Buna ek olarak, yabancı bankalar yerli bankaların yönetimlerini geliştirenbilirler (örneğin, joint venture'de ya da take-over'da).

Bütün bu spill-over etkileri daha etkin bir bankacılık sistemine katkıda bulunabilir ve masrafları azaltabilir. Bu masraf azaltmaları sadece uzunu dönemde ortaya çıkabilir.

Üçüncüsü, yabancı bankalar beşeri sermayenin kalitesini yükseltebilir. Yabancı bankalar yüksek kalifiyeli yöneticileri ithal ederek yerli bankacılar da bu yabancı yöneticelirden bilgi edinebilirler. Ayrıca, yabancı bankalar yerli bankacıların eğitimine yatırım da yapabilirler. Beşeri sermayedeki kalite yükseldikçe yerli bankacılığın verimliliği artar, maliyetleri düşer. Ancak, maliyet azalmaları sadece uzun dönemde ortaya çıkabilir çünkü kısa dönemde çalışanların kalitesini yükseltmek için maliyetleri de yüksek olmaktadır.

10. Yabancı ve Yerli Bankaların Davranışları (Ekonomik Gelişmenin Rolü)

Genelde, mevcut ampirik çalışmalara göre, yabancı bankaların yerli bankaları etkilediğini görüyoruz, yerli bankacılıkta rekabet ve verimlilik artar. Yani yabancı bankaların pozitif refah etkisi yarattığını söyleyebiliriz. Yalnız, çalışmaların çoğu yabancı banka girişleri incelerken evsahibi ülkenin gelişmişlik düzeyinin hesaba katılmadığı gözlenmiştir. Oysa ki gelişmişlik düzeyi önemli bir rol oynayabilmektedir.

Birincisi, yukarıda açıklanan spill-over etkileri daha az gelişmiş ülkeler için daha önemli olabilir. Çünkü bu tip ülkeler daha az gelişmiş finansal sisteme sahiptirler. (King and Levine,1993) Böylece, yabancı bankaların girmesi ile yerli bankacılık da gelişecektir.

Uzun dönemde, yabancı bankaların girişi yerli bankalara pozitif etki sağlamaktadır. Kısa dönemde ise, maliyetler artabilir ve bu maliyet artışları daha az gelişmiş ülkelerde daha fazla olabilir.

İkincisi, beşeri sermayedeki kalite artışı gözlemlenmektedir. Az gelişmiş ülkeler genellikle daha düşük beşeri sermayeye sahiptirler. Yabancı bankalar girişi beşeri sermaye üzerinde büyük bir etki yaratmaktadır. Yine, en azından kısa dönemde, maliyetler artabilir ve bu maliyetler daha az gelişmiş ülkelerde daha fazl olabilir.

Sonunda, yabancı banka girişiyle oluşan rekabetçi ortam gelişmekte olan ülkelerde daha düşük düzeyde olabilir çünkü bu ülkelerde finansal sistem yeterince gelişmemiştir. Gelişmekte olan ülkelerde finansal sistem yeterince gelişmiş olmadığı için, yabancı bankalar sadece bir müşteri grubuna yönelebilir. Örneğin, ihracat finansmanı, finansal kiralama gibi ürünleri sadece çok özel müşterilere sunabilirler

(büyük çokuluslu şirketlere, ihracat yönlü büyük girişimcilere). Finansal hizmetlerini diğer müşteri gruplarına sunmak cazip olmayabilir. Bunun nedeni ise yüksek risk oranı ve bilgi maliyetlerinin yüksekliğidir. Onun için eğer yabancı bankalar, yukarıda bahsedildiği gibi, müşteri gruplarına yönelirse yerli bankalar için rekabetçi ortam oluşmayabilir. Çünkü yerli bankalar, genellikle tüketici kredileri, KOBİ kredileri gibi ürünleri tercih eder ve bu müşteri grubuna yönelirler.

Onun için yukarıda bahsedildiği gibi, yabancı banka girişlerinin yarattığı etkiler, ülkenin gelişmiş düzeyine bağlı olabilir.

Daha önceki tartışmaları göz önünde bulundurarak, en azından kısa dönemde, gelişmekte olan ülkelerde yabancı banka girişleri ilk önce maliyetlerin artmasına yol açabilir. Gelişmiş ülkeler için bu durum geçerli olmayabilir. Bu ülkelerde maliyetlere yabancı bankaların etkisi yok denecek kadar az.

Yabancı banka girişlerinin yerli bankaların kar düzeyine nasıl etki yarattığı muğlâktır. Gelişmiş ülkelerde ise rekabetçi ortamın artmasıyla beraber yerli bankaların karları da azalacaktır.

Kısacası, daha az gelişmiş ülkelerde yabancı banka girişleri yerli bankalar üzerinde büyük etki yaratmaktadır. Çünkü yabancı banka ve evsahibi banka arasında, gelişmişlik açısından, büyük bir uçurum var. Yerli bankalar tekniklerini ve pratiklerini geliştirmek zorunda olup, bu durum maliyet artışına yol açmaktadır. Diğer taraftan, yerli bankalar halen finansal sektöründe büyük bir paya sahip olduklarından, yukarıda bahsedilen maliyetleri ödemek için faiz oranlarını arttırabilirler. (Lensink ve Hermes,2003)

11. Yabancı Bankaların Katılım Karakteri

Bu bölümde yabancı bankaların ev sahibi ülkelere getirdiği etkiler ele alınacaktır. Gelişmekte olan ülkelerde ne tür bankalar yatırım yapar sorusuna cevap verilmeye çalışılacaktır.

Gelişmekte olan ülkelerdeki yabancı banka faaliyetler aralığı oldukça genişletilmiştir. Geleneksel olarak yabancı bankalar, öncellikle, uluslararası şirketlere yaptığı finanasal hizmetelerden gelen provizyonlara odaklanmıştır. 1990'lardan itibaren yabancı yatırımcılar başka kar fırsatlarına da yönelmeye başlamıştır. Yani genel olarak, yabancı yatırımcılar ilk baştaki pasif durumlarından sonra daha aktif pozisyonları ele almaya başlamıştır. Yeni piyasa fırsatları bulmak için araştırmalar yapılmaya başlanmıştır.

Yabancı yatırımcılar üç ayrı gruba sınıflandırmak mümkündür. Birinci grup global alanda aktif olan bankalardır. Bu tip bankalar global planda faaliyet göstermektedir. Global bankaları şu şekilde tanımlamak mümkündür: "global bankalar gelişmiş ülkelerde varlık gösteren bankalar olup ve en az üç gelişmekte olan ülkede faaliyet göstermek durumundadır.

İkinci grup, bölgesel olarak odaklanmış bankalar grubudur. Bu tip bankalar gelişmekte olan ülkeleri hedef olarak seçmiştir. Bu bankalar bir bölgede yatırımların % 80 'ini değerlendirmiştir.

Üçüncü grup, diğer yatırımcılar olarak nitelendiriliyor. Bu grupta özel fonlar ve finansal şirketleri yer almaktadır.

Latin Amerika'daki global banka varlıklarının yüksek olduğu söylenebilir. Ayrıca son zamanlarda global bankalar Asya piyasalarında daha fazla varlık

göstermeye başlamıştır. Bu tip bankalar genellikle belli başlı ürünlere (örneğin, kredi kartları, tüketici borçlanmaları gibi) veya belli başlı müşterilere odaklanmıştır.

Bölgesel yatırıma önem veren bankalara bakıldığında Avrupa bankaların 1990'lardan sonra önemli bir rol aldığı görülebilir. Bu durumu ölçek ekonomileri ile ve kendi piyasalrındaki fırsatların azalmasıyla açıklamak mümkündür.

Bölgesel odaklanmış bankalar latin Amerika'da % 60 yatırım payına sahiptir. Ve bu bankaların çoğunlukla İspanya bankaları olduğunu görmekteyiz (%50'lik paya sahiptirler).

Orta ve doğu Avrupa'ya baktığımızda Batı Avrupa bankalarının ağırlığı görülmektedir. Bu bankalar toplam yatırımların % 70'ine sahiptir.

Asya'ya bakıldığında, yatırımların % 25'inin bölgeden geldiği söylenebilir. Son yıllarda özellikle, Honk Kong ve Singapur'un bu bölgede etkili olduğu görülmekte olup özellikle Çin'de Hong Kong bankaların varlığı yüksek oranlara ulaşmıştır.

12. AB'ye Girecek Olan Aday Ülkelerde Finansal Aracılık

Finansal sektör, daha önce de belirtildiği gibi, bir ülke ekonomisi üzerinde çok büyük bir etki yaratmaktadır. Bu etki toplam yurtiçi finansal aracılık ile ölçülebilir. Finansal aracılık, yurtiçi mevduat, yurt içi hisselerin piyasa sermayeleşmesi ve ödenmemiş yurtiçi bonolar toplamı olarak tanımlanabilir.

AB-25 ile karşılaştırma yapıldığı zaman, finansal aracılığın Avrupa Birliği yolundaki ülkelerde hala düşük olduğu görülebilir. 2003 yılında AB-25'te finansal aracılık endeksi % 259 olarak hesaplanmıştır. Bu % 259'luk yurtiçi aracılık endeksi,

% 108 yurtiçi kredi, % 65 yurt içi hisselerin piyasa sermayeleşmesi ve % 86 ödenmemiş yurtiçi bonolar olarak dağılmıştır. 2003 yılında AB-25'te banka aktiflerin GSMH'ya oranı % 205 idi.

Tablo 4: AB'ye Girecek Olan Aday Ülkeler İçin Finansal Aracılık Düzeyi

% GSMH	Bosna Hersek	Hırvatistan	Makedonya	Türkiye
Yurtiçi Mevduat	16%	52%	18%	53%
Yurt İçi Hisselerin Piyasa Sermayeleşmesi	15%	30%	7%	30%
Ödenmemiş Yurtiçi Bonolar	10%	19%	n.a.	525
Toplam Yurtiçi Finansal Aracılık	41%	110%	≈25%	135%
Banka Aktifleri	39%	109%	57%	69%

Kaynak: Hagmayr, B ve Haiss, P., (2006), Foreign Banks in Turkey and Other EU Accession Countries – Does Minority vs. Majority Ownership Make the Difference? **Europe Institute Wirtschaftsuniversität Wien University Of Economıcs And Busıness Administration Vienna**

Finansal aracılık ekonomik büyüme ile yakından ilişkilidir (Stubos ve Tsikrips, 2004). Geçiş ülkesi olan Hırvatistan (1998/1999), 1990'larda banka krizleri dönemi yaşanmıştır ve bu dönem boyunca adeta değişmeyen bir ekonomiye sahiptiler. Kişi Başına GSMH'ya bakıldığında AB üye ülkeleri AB–25 ortalamasından çok uzaktır. AB–25 GSMH ortalaması 23.290 euro iken (2005 yılında) Hırvatistan'ın (aday ülkeler arasında en yüksek kişi başına GSMH'ya sahip olan ülke) kişi başına GSMH 6.685 euro, Romanya'da 3.611 euro, Türkiye'de 3.971 euro, Bosna Hersek ve Makedonya'da kişi başına GSMH 2.000 euronun altındadır.

13. AB'ye Yeni Üye Olan Ülkelerden Yabancı Banka Tecrübeleri

AB yolunda her ülke için finansal sistemin sağlamlığı temel kriterlerden biridir. Finansal sistem, kaynakları toplamak ve onları karlı yatırımlara tahsis etme rolüne sahiptir. Bunu sağlamak için bankaları devlet yönetiminden arındırıp yabanacı yatırmlara doğru kanalize etmek gerekir. Yani kısacası bankaları özelleştirmek gerekir. Banka özelleştirmeleri 3 şekilde yapılır; peşin ticari satışlar, senetle satış, başlangıç kamu teklifleri. Geçiş ülkeleri kamu bankalarını özelleştirerek ve bankacılık kurumlarını yabancı bankalara açarak bankacılık sektörlerini iyileştirirler.

Geçiş ülkelerindeki bu özelleştirme sürecinin problemsiz gitmediği görülmektedir. 1990'dan sonra kamu ticari bankalar kötü borçalanmalar nedeniyle büyük sarsıntılar yaşamıştır. Bankacılık reformlarının ortalama maliyeti Türkiye'de ve Çek Cumhuriyeti'nde % 1,5 (GSMH ile oranla), Hırvatistan ve Romanya'da % 1 – 1,5, Bulgaristan, Macaristan, Bosna Hersek ve Slovakya'da 0,5'tir. (Sherif,2003)

Kamu kuruluşlarının kötü yönetilmesinden çıkan yükümlükler ve maliyetler kamu sektörüne ekstra yükümlükleri getirmiştir. Çek Cumhuriyeti örneğinde, konsolidasyon Acentası'na göre genel kamu açığı), 2002 yılında, % 3,9'dan % 6,7'ye (GSMH'ya oranla) yükselmiştir.

Yabancı banka girişleri ile beraber daha sıkı kredi politikaları ortaya çıkmıştır ve bunun sayesinde kötü borçlanma azaltılmıştır. Ortalamada, yeni aday ve yeni üye olan ülkelerde bankacılık sektörünün %70'i yabancı bankalara aittir. Teori ve ampirik çalışmalara göre yabancı banka girişleri ile bir ülkenin ekonomik gelişmesi sağlanmaktadır.

Kamu kuruluşlarının özelleştirilmesi genellikle YDY ile gerçekleştirilmektedir. Genellikle yerli bankayı satın alarak bu girişler gerçekleştirilmektedir. Bir başka giriş şekli de şube açmaktır. Daha çok tercih edilen YDY türü birleşmelerdir. 2003 yılı itibariyle yabancı bankalar % 85 oranla birleşmeler ile faaliyet göstermektedir.

Ancak bazı yabancı bankalar girişlerini, nadir de olsa, "greenfield" yatırımlar ile yapmaktadır.

Bölge bankalarının sayısı Güney ve Doğu Avrupa'da önemli ölçüde artmıştır. Bu ülkelerdeki bankacılık sektörünün toplam aktifi, 100 trilyon eurodur, bu ülkelerin toplam GSMH'si ise165 bilyon eurodur. Yabancı bankalar bu ülkelerde % 72'lik aktif kısma sahiptir.

Aşağıdaki tabloya bakıldığında, bu bölgeye yatırım yapana yabancı bankaların birçoğunun bu bölgeden geldiği görülüyor.

Tablo 5: Uluslararası Bankacılık Grupları Güney ve Doğu Avrupa'da (Yıl 2002)

Ülke	Toplam Aktif (Miyar EURO)	Piyasa Payı (%)
Avusturya	24	29,1
İtalya	13,4	16,26
Yunanistan	5,2	6,3
Fransa	2,3	2,8
Macaristan	2,8	3,4
Hollanda	2,8	3,4
ABD	2,6	3,2
Almanya	1,8	2,1
Türkiye	0,4	0,5
Slovenya	0,01	0,2

Kaynak: Jonathan Coppel ve Michael Davies., (2003), Foreign Participation In East Asia's Banking Sector, **International Departmen Reserve Bank of Australia**, BIS

İlk üç satırda komşu ülkeler görülmektedir (Avusturya, İtalya ve Yunanistan). Tabloya bakıldığı zaman, piyasa payı olarak, Avusturya'nın % 29,1 oranına sahip olduğu görülmektedir.

BÖLÜM 2

HIRVATİSTAN'DAKİ YABANCI BANKALAR

1. Hırvatistan'daki Yabancı Bankalar

Gelişmekte olan ülkelerdeki yabancı banka girişleri değerlendirilmesi yapıldıktan sonra tez konusu olan Hırvatistan üzerinde durulacaktır. Hırvatistan'ın Yugoslavya'dan bağımsızlık kazandıktan sonraki dönem ele alınacaktır.

Öncellikle, Hırvatistan bankacılık sektörü hakkında bilgiler verilecektir. İlk olarak, çalkantılı bankacılık tarihi ele alındıktan sonra, sektörün sahiplik yapısı, piyasa konsentrasyonu ele alınacak Avusturya bankalarının Hırvatistan'daki rolünden bahsedilecektir.

Hırvatistan, bölgedeki diğer ülkelerle kıyasla, AB sürecinde daha hızlı ilerlemektedir. Sosyalizmden kapitalizme geçiş sürecinde Hırvatistan, diğer ülkelerle kıyasla, kurulmuş bir bankacılığa sahipti. Ancak bankacılığı yenileştirmek ve yeni bankacılık uygulamalarını tanıtmak zorundaydı.

1990 yılında ülkede 26 banka faaliyet gösteriyordu. Bu bankalar kamu bankaları olup, zamanla özelleştirilmişlerdir.

Hırvatistan'ın liberal politikası sayesinde banka sayısı zaman içinde sürekli artmış ve 1997 yılında banka sayısı 60'a ulaşmıştır. 1990'lar boyunca Yugoslavya mirasından kalan bir çok sorun çözülmek zorundaydı.

Bahsedildiği gibi piyasaya en büyük 4 banka hakim idi. Bu nedenle, 1990'ların ilk yarısında, inetrbank faiz oranları yüksek kalmıştır. 1995 yılından sonra interbank faiz oranları keskin bir şekilde düşmeye başlamıştır. Bu gelişme ile beraber kredi patlaması yaşanmaya başlamıştır. Ancak kredi provizyonları yetersizdi ve mevduat rekabeti çoğu zaman sorumsuzdu. Krediler zamanında ödenmemeye başlayınca ve aynı zamanda büyümede bir yavaşlama olduğu için bu dönemde banka batmaları ve dolaysıyla banka krizleri ortaya çıkmıştır. Yurtiçindeki olumsuzluklarla beraber dünyada da bu dönemde büyük krizler yaşanıyordu (1997 Asya Krizi, 1998 Kosovo savaşı) ve Hrvatisan'daki kriz daha da kötü duruma getirmiştir. Bu kriz 16 bankayı etkilemiş ve 16 bankadan 12'si piyasadan çekilmiş, 2'si başka bankalarla birleşmeye gitmiş, 2'si ise rehabilite olmuştur. (Reininger ve Walko 2005: 105) Bu konsolidasyon süreci ve birkaç banka birleşmesinden sonra banka sayısı 60'tan 43'e düşmüştür.

Krizin en büyük nedenlerinden biri olarak Hırvat Hükümeti'nin geri kalmış bankaları özelleştirme kararı gösterilebilir. Bu kararla büyük yabancı bankalar bölgedeki istikrasızlıklar ve savaşlar nedeniyle yatırım yapmaktan vazgeçmiştir. 1994 yılında Hırvatistan'da sadece bir yabancı banka faaliyet gösteriyordu. 1998 yılına gelindiğinde ise yabancı banka sayısı 10 civarındadır ve toplam bankacılık sektöründeki payı % 6,7 idi. Ancak 2000 yılında, Hırvat hükümetinin aldığı radikal kararlarla Hırvatistan'ın en büyük bankaları satışa çıkarılmıştır. Bu kararlarla beraber kamu bankaları satılmış ve yabancı bankalar şube açmaya başlamışlardır ve yabancı banka sayısı 2001 yılında 24'e yükselmiştir. 2004 yılında ise bu sayı 17'ye düşmüştür. Bunun nedeni ise çeşitli banka birleştirilmeleri idi. Ancak gene de bankacılık sektörünün % 95,8'ni yabancı bankalar kontrol ediyordu.

Hırvatistan'daki toplam banka sayısı 1997 yılında 60 idi. Banka birleşmeleri ve krizleri sonrasında bu sayı 2007 itibariyle 31'e düşmüştür. Ancak yabancı bankaların toplam bankacılık aktifi içindeki payı sürekli artmıştır. 1997 yılında bu oran % 4 iken 2007 yılında bu oran % 95,8'e yükselmiştir.

2007 yılında Hırvatistan bankacılık piyasasında toplamda 31 banka faaliyet göstermektedir. Yıllar itibariyle banka sayıları aşağıdaki tabloda görülebilir:

Tablo 6: Hırvatistan'daki Banka Sayısı (1998–2007)

Hırvatistan'daki banka sayısı (1998–2007)	
Yıllar	**Banka Sayısı**
1998	**60**
1999	**53**
2000	**43**
2001	**43**
2002	**46**
2003	**41**
2004	**39**
2005	**36**
2006	**33**
2007	**31**

Kaynak: Hrvatska Narodna Banka, (2008) **Annual Reports**

Yabancı bankaların toplam bankacılık aktifindeki payı 2006 yılında %95,8 idi. Tamamen yabancılara sahip olan banka sayısı 31 iken kamu bankalarının sayısı 2 idi. Sahiplik açısından hırvatistan bankacılığının görüntüsü aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 7: Sahiplik Açısından Bankaların Yapısı

Sahiplik Açısından Bankaların Yapısı							
	Toplam Aktifdeki Payı / Yıllar itibariyle (%)						
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Kamu Bankaları	5,70	5,10	4,00	3,40	3,10	3,40	4,20
Yabancı Bankalar	94,30	94.90	96,00	96,60	96,90	96,60	95,80
Toplam	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Kaynak: Hrvatska Narodna Banka, (2007) **Annual Reports**

Aşağıdaki tabloda ise Hırvatistan'ın 10 büyük bankasının toplam aktif içindeki payı gösterilmiştir:

Tablo 8: Hırvatistan'ın 10 En Büyük Bankanın Toplam Aktif İçindeki Payı

Sıra	Banka Adı	Toplam Aktif (Kuna)	Toplam Aktifteki Payı	Aktifin büyümesi	Vergi önesi Kar	Toplam özsermaye
1.	**Zagrebacka Banka**	70.165,970	23,03	10,66	1.079,657	6.834,683
2.	**Privredna Banka**	55.715,417	18,29	16,38	1.041,396	6.842,030
3.	**Erste&Steiermarkishe**	35.686,242	11,72	17,25	505.988	2.620,242
4.	**Splitska Banka**	33.735,635	11,08	17,71	544.281	3.345,568
5.	**Raiffeisenbank**	26.001,136	8,54	11,28	205.004	2.042,682
6.	**Hypo Alpe Adria**	22.988,361	7,55	19,07	190.004	2.151,581
7.	**Hrvatska Postanska**	11.298,227	3,71	54,71	131.848	833.395
8.	**Opt Banka**	10.448,523	3,43	20,41	127.118	789.422
9.	**Slavonska Banka**	8.949,284	2,94	24,64	74.369	1.040,042
10.	**Volksbank**	5.973,498	1,96	51,69	30.124	690.847

Kaynak: Hrvatska Narodna Banka, (2007) **Annual Reports**

Bankalar 2006 yılında toplamda190.125,3 milyon kuna[1] kredi vermiştir (hem kuna hem de döviz olarak). Bir önceki yıla göre % 27 oranında bir artış gözlenmiştir. 2006 yılında hanehalkına, toplam kredi içinde, % 50,33 oranında kredi verilmiştir. % 41,17 oranında da firmalara kredi verilmiştir. Kalan % 8'lik oran da devlete kredi verilmiştir.

Hırvatistan bankaları daha iyi hizmet verebilmek için teknolojik gelişmesine yatırım yapmaya devam ediyorlar. Bankalar müşterilerine internet bankacılığı,

[1] Kuna Hırvatistan'ın para birimidir.

telefon bankacılığı gibi hizmetleri sunmaktadırlar. Kredi kartı işlemleri son yıllarda özellikle artmışıtır. Aşağıdaki tabloda yıllar itibariyle bankamatik sayısı verilmiştir.

Tablo 9: Yıllar İtibariyle Bankamatik Sayısı

YIL(Aralık)	Kredi Kartı Sayısı	Büyüme (%)	Bankamatik Sayısı	EFT POS terminalı sayısı
2000	2.448,054		793	9,524
2001	3.410,193	39,300	947	16,230
2002	4.705,290	38,000	1,298	22,427
2003	5.480,306	16,500	1,612	31,391
2004	6.360,954	16,100	1,919	41,760
2005	7.364,376	15,800	2,298	54,979
2006	8.126,010	10,300	2,649	59,510

Kaynak: Hrvatska Narodna Banka, (2007) **Annual Reports**

Tabloda görüldüğü gibi bankamatik sayısı giderek artmıştır. Kredi kartında da aynı seyir izlenmiştir.

2. Hırvatistan Bankacılık Sisteminin Yapısı

2007 yılı itibariyle Hırvatistan'da 31 banka faaliyet gösteriyordu ve toplam bankacılık aktifinin % 91'i yabancı bankalar tarafından kontrol edilmekteydi. Bu oran bölgenin en yüksek oranıdır. İtalya ve Avusturya bankaları Hırvatistan bankacılığına büyük yatırımlar yapmaktadır. Burada bölgesel yatırımların önemi daha iyi anlaşılmaktadır.

1995 – 1997 yılları arasında bankacılık sektörü konsentrasyonu azaltılmıştır. Dört büyük banka (Zagrebacka, Privredna, Erste&Steiermarkische ve Raiffeisenbank) pozisyonlarını, 1998 krizinden sonra, daha da kuvvetlendirmişlerdir. 1997 yılında toplam bankacılık aktifin %53,1'i kontrol ederken 2006 yılına gelindiğinde bu oran % 64,32'e yükselmiştir. Bu büyük konsentrasyon nedeniyle yukarıda sayılan 4 banka, Hırvatistan bankacılığının üzerinde büyük etkiye sahiptirler.

Bankacılık sektörü aktifinin Herfindhal-Hirschman endeksi 1997 yılına kadar sürekli azalmıştır. H-H endeksi 1998-2000 yılları arasında sürekli artmıştır. Bunun nedeni olarak banka birleşmeleri gösterilebilir. 2002 yılında endeks 1,237'ye geriledikten sonra 2003 yılından sonra yine artmaya başlamıştır.

Faiz oranlarının nasıl bir seyir izlendiğine bakıldığında ise faiz oranlarının da rekabete bağlı olduğu görülebilir. 1998 krizinden önce faiz oranları 2 haneli idi. 1997 yılında faiz oranları % 9,7'ye düşmüştür. 1998 yılında % 12'ye ulaştıktan sonra yine düşmeye başlamıştır. 2003 yılındaki artış Hırvatistan'daki para politikasının sertleşmesinin sonucudur. Yukarıda anlatılanlar aşağıdaki tabloda görülebilir.

Tablo 10: Hırvatistan Bankacılığı'ndaki Konsantrasyon ve Rekabet Düzeyi

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2004	2006
İki en büyük bankanın toplam aktifteki payı(%)	40,3	40,5	43,6	48,1	46,3	44,1	42,7	44,1
Dört en büyük bankanın toplam aktifteki payı(%)	53,1	53,3	58,1	62	60	58,6	61,6	64,3
Herfindhal-Hirshman Endeksi	1,016	1,018	1,19	1,368	1,315	1,237	1,27	1,358
Faiz oranları (%)	9,7	12	9,3	7,1	6,8	9,4	9,8	9,6

Kaynak: Hrvatska Narodna Banka, (2007) **Annual Reports**

2.1 Bankaların Aktif ve Pasif Yapıları

2005 yılı itibariyle finansal aracılığın düzeyi (finansal aracılık bankaların toplam aktifi GSMH'ya oranı olarak ölçülmektedir) % 110,8 idi ve bu oran AB'ye yeni giren ülkelere göre oldukça yüksektir. AB'ye yeni giren ülkelerin finansal aracılık oranı, ortalama olarak, % 75'tir.

Büyük bir hiperenflasyon nedeni ile 1993 yılında finansal aracılık oranı % 62,5 iken 1994 yılında bu oran % 60-70 civarındaydı. Bankacılık krizinden ve büyük bankaların özelleştirmelerinden sonra finansal aracılık düzeyi yine artmaya başlamıştır.

2004 sonunda hükümet, parasal olmayan finans kuruluşları, şirketlerin ve hanehalkının yurti içi talepleri GSMH'ya oranı % 73'e ulaşmıştır. Hanehalkının talepleri son yıllarda özellikle artış göstermektedir. Hükümet talepleri 2000 yılı itibariyle azalmaya başlamıştır. Bunun nedeni ise sıkı mali konsolidasyon ve bütçe açıklarının artık yurtdışındaki kaynaklardan karşılanması idi. Yurtiçi sektör taleplerinin yapısı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 11: Yurtiçi Sektör Kredilerinin Yapısı

HRK Milyon	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2004	2006
Hükümet yurtiç kredileri	15,548	15,518	17,170	20,230	21,340	23,340	23,107	22,839
Finansal omayan kuruluşarın yurtiçi kredileri	247	194	154	162	281	915	762	894
Parasal omayan kuruluşarın yurtiçi kredileri	35,487	41,225	35,244	35,891	42,882	51,723	53,810	58,643
Hanehalkı yurtiçi kredileri	12,796	17,717	19,250	23,298	30,122	43,073	55,001	65,277
Toplam Yurtiçi kredileri	64,078	74,655	71,818	79,581	94,625	119,051	132,680	147,653
Yurtiçi krediler / GSMH	51,8	54,3	50,7	52,2	57,1	66,4	68,7	72,5

Kaynak: Hrvatska Narodna Banka, (2007) **Annual Reports**

Yurtiçi taleplerinin GSMH'ya oranının sürekli artışı (1997 yılında % 51,8 iken 2006 yılında % 72,5'tir) bankaların artık hükümete değil özel sektöre borç vermeye başlamasına bağlanabilir.

Banka aktiflerin yapısı aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 12: Banka Aktiflerinin Yapısı

HRK Milyon	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2004	2006
Yurtiçi Talepler	64,078	74,655	71,818	79,581	94,625	119,051	132,680	147,653
MFI'ye Olan Talepler	5,046	5,908	9,033	10,658	15,173	20,593	27,215	34,342
Yabancı varlıklar	16,186	12,763	12,400	19,710	32,808	25,978	35,383	43,551
Toplam Aktif	85,309	93,326	93,251	109,949	142,606	165,622	195,278	225,546
Toplam Aktif / GSMH	68,9	67,8	65,9	72,1	86,1	92,3	101,1	110,8

Kaynak: Hrvatska Narodna Banka, (2007) **Annual Reports**

Tablodan görüldüğü gibi bankaların aktifleri GSMH'ya oranla yıllar geçtikçe sürekli artmıştır. 1997 yılında bu oran % 68,9 iken 2006 yılında bu oran % 110,8'e ulaşmıştır.

Banka pasifleri de aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 13: Banka Pasiflerin Yapısı

HRK Milyon	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2004	2006
Toplam Mevduat	52,368	58,944	56,034	72,629	102,772	112,146	122,750	134,140
Yabancı Yükümlükler	13,807	16,177	17,209	17,810	21,858	35,023	49,932	61,164
Verilmiş Borç teminatları	134,00	154	437	478	318	216	598	1,163
Kıstlanmış Mevduat	1,199	701	691	854	831	1,361	1,541	2,015
Bloke edilmiş mevduat	4,653	3,495	2,743	1,695	770	319	168	40
MFI'ye yükümlükler	-159	867	1,188	369	110	188	1,224	904
Sermaye ve rezervler	17,027	19,786	21,975	24,953	25,455	26,323	27,390	28,666
Diğer Yükümlükler (Net)	-3,720	-6,797	-7,026	-8,839	-9,508	-9,956	-8,324	-2,546
Toplam Yükümlükler	85,309	93,326	93,251	109,949	142,606	165,622	195,278	225,546

Kaynak: Hrvatska Narodna Banka, (2007) **Annual Reports**

2.2 Aktiflerin Kalitesi

Bankacılık aracılığının düzeyli artışı ve yurtiçi özel sektöre yapılan krediler ile bankaların aktifleri, son beş yılda, iyileştirilmiştir. 1998 bankacılık krizinden ve kötü kredi politikasından sonra yabancı yatırımcılar gelmeye başlamış ve getirdikleri yönetim becerileri ile bu olumlu gelişme daha da olumlu bir şekilde etkilenmiştir.

Hırvatistan'daki bankaların aktif kaliteleri yıllar boyunca aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 14: Aktif Kalitesi

%	1997	1998	1999	2000	2002	2004	2006
Standart Aktiflerin Oranı	**88,8**	**85,1**	**85,5**	**87,5**	**90,05**	**92,2**	**91,8**
"Watch" Aktiflerin Oranı	**5,3**	**5,6**	**4,2**	**3**	**2,2**	**1,9**	**3**
Yetersiz Aktiflerin oranı	**3,3**	**4,9**	**3,5**	**2,5**	**2,1**	**2**	**2,3**
Belirsiz Aktiflerin Oranı	**0,8**	**2,4**	**3,2**	**3,1**	**2,3**	**1,5**	**1,3**
Kayıp Aktiflerin Oranı	**1,8**	**2,1**	**3,6**	**3,9**	**2,8**	**2,3**	**1,6**
Rezerv ve Provizyonlar Oranı	**4,9**	**6,7**	**8,8**	**8,2**	**6,2**	**5**	**4,1**

Kaynak: Hrvatska Narodna Banka, (2007) **Annual Reports**

Toplam aktifte standart aktifler 1998 yılında % 85,1 iken 2004 yılında bu oran % 92,2'ye ulaşmıştır.

1999 yılında şüpheli aktifler % 3,2 iken 2003 yılında bu aktiflerin oranı % 1,3'e düşmüştür. Kayıp aktiflerin oranı % 2,1'den (1998 yılında) % 1,6'ya (2006 yılında) düşmüştür.

3. Özelleştirme, Yabancı Banka Girişleri ve Hırvatistan'daki Bankaların Verimliliği

1990'lı yıllarda banka özelleştirmeleri, bütün geçiş ülkeleri için en önemli konu haline gelmiştir. Geçmişteki tecrübelere dayanarak bankaların kamu sahipliğinden çıkartılmadan verimliliğin yakalamasının mümkün olmadığı söylenebilir. Kamu bankalarında gereğinden fazla işçi istihdam etmesi, daha az teknolojik donanıma sahip olunması, daha az yenilik yapmaları gibi inançlar yaygındır. Geçiş sürecinde çoğu geçiş ülkeleri kendi sahipliğindeki bankaları yabancı bankalara satmıştır. 1995-1996 yılları arasında bunu ilk gerçekleştiren Macaristan idi. İlk önce kamu bankalarına sermaye aktarılarak kurtarmaya çalışmıştı. Ancak bu deneme başırısızlıkla sonuçlandığından çareyi yabancı bankalara satmakta bulmuştur. O tarihten sonra Polonya, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Hırvatistan, Letonya, Arnavutluk, Bosna Hersek'te 50'den fazla banka yabancı bankalara satılmıştır.

Hırvatistan'ın ilk bağımsız günleri yüksek enflasyon ile geçmiştir. 1993 yılında durum değişmeye başlamıştır. 1994 yılında başarılı bir reform programı uygulamaya konulmuştur. Bu reform programı ile enflasyon oranı minimum düzeylere indirilmiştir. Bosna Hersek Savaşı sonunda, Dayton antlaşmasından sonra, hem etrafındaki ülkelerde hem de Hırvatistan'da durumlar daha iyiye gitmeye başlamıştır. 1995-1998 döneminde GSMH ve banka kredilerinin hızlı bir şekilde arttığı söylenebilir. 1998-1999 yıllarında bir bankacılık krizine tanık olunmuştur. Bu resesyon 2000 yılnda büyük ölçüde düşmüş ve bankacılık sistemi daha sağılıklı bir yapıya kavuşmaya başlamıştır.

1990 yılında, sosyalizmden kapitalizme geçiş süreci başladığında, Hırvatistan'da 26 banka kamu bankası idi. Rekabeti güçlendirmek amacıyla yabancılara faaliyet izni verilmeye başlamıştır. 1990'lı yılların sonunda banka sayısı 60'a kadar ulaşmıştır. Ancak 20. yüzyılın sonunda oluşan kriz ve banka birleşmeleri sonucunda banka sayısı bugün 30'a kadar düşmüştür.

Banka sayısını arttırmak ile rekabet ortamını kızıştırmak temel amaç idi. Ancak bankaların çoğalması ile daha iyi bir rekabet seviyesine gelinemedi. Çünkü, bu bankaların çoğu büyük şehirlerde (Zagreb ve Split gibi) faaliyet gösteriyorlardı.

Sadece 2 banka neredeyse ülkenin her tarafında faaliyet gösteriyordu. Eski Yugoslavya'nın büyük bankaları büyük piyasa paylarını korumaya devam etmişti.

YDY başlangıçta kontrollü bir şekilde gerçekleştiriliyordu. Bir yabancı banka 1994 yılında, daha savaş bitmeden, şube açmıştı. YDY girişi Dayton Antlaşması imzalandıktan sonra hızlandırılmıştır. 1996'da 3, 1997'de ise 3 adet olmak üzere yabancı banka daha kurulmuştur. (Kraft, Hofler ve Payne 2004:15)

2000 yılında 2 büyük banka daha yabancılara satıldıktan sonra toplam bankacılığın % 83,7'si yabancıların elindeydi. Bu günlerde ise toplam bankacılığın % 90'nın üstünde yabancıların elinde olduğu görülmektedir.

Hırvatistan'ın özelleştirme süreci çok ilginiç bir şekilde gerçekleşmiştir. Eski Yugoslavya'da bankaları, reel sektördeki büyük firmalar kuruyorlardı. 1989–1990 yıllarında, sosyalizmin çöküşü ile, kamu bankaların çoğu onları kuran firmalara devredilmişti. Özelleştirilme süreci başladığında bankalarda değil de onları kuran firmalar özelleştirilmeye başlanmıştı. Böylece kamu bankaları firmalar ile beraber özelleştirilmiş oldu.

Özelleştirme, genel anlamda, pasif idi ve doğru yapılmıyordu. 1996'ya kadar kamu bankalarının çoğu (4 en büyük banka hariç) özelleştirilrmiş oldu. Bu büyük dört bankayı Hırvatistan devleti himaye altına alıp durumlarını düzeltmeye çalıştı.

1993 yılındaki istikrar programına hemen başlamadan önce 4 büyük bankanın insolvent ve likid olmayan yapısına sahip oldukları biliniyordu. Hırvatistan hükümeti gerekli önlemleri almakta gecikti. 1994-1996 yılları arasında faiz oranları interbank piyasasında hızlı bir şekilde artıyordu ve reel faiz oranları % 25'i geçmişti. Bu büyük bankalarının batmasına izin verilmeyeceği bilindiği için interbank piyasasında kredi vermek çok karlı bir iş haline gelmişti. Büyük bankalar likidite enjeksiyonundan sonra bilançolarını temizlemişlerdi ve interbank piyasasındaki faiz oranları hanehalkı ve firmalara verilen faiz oranının altına düşmüştü. Bu nedenle bankalar, kar sağlamak için, kredi vermeye başlamışlardı. 1997 yılına gelindiğinde toplam kredi artışı % 48, hanehalkına gerçekleştirilen kredi artışı ise % 98 idi. Büyük bir kredi patlamasında risk yönetimi oldukça kötü idi. Öyle ki bazı bankaların yazılı bir kredi politikaları bile yoktu.

Ekonomideki yavaşlama ile beraber bankalarda da büyük çöküş yaşanmaya başlamıştı. İlk olarak 1998 yılında mart ayında büyük bir bölgesel banka batmıştı. Bankaların batması bu yıl boyunca devam etmişti. Banka batmalarının zirvesi ise 2000 yılnda, Şubat ve Mart aylarında gerçekleşti. 1998 ve 1999 yılındaki banka krizinden sonra 14 banka battı. (Kraft, Hofler ve Payne, 2004:18)

Bu krizle beraber büyük bankalar yabancılara satılmaya karar verilmişti.

4. Hırvatistan'daki Yabancı Bankaların Piyasasadaki Stratejileri (Hedef Grupları ve Ürünleri)

Hırvatistan piyasasına ilk olarak 1994 yılında bir yabancı banka girişi gerçekleşmiştir. 1999 yılına kadar yabancı bankalar, toplam bankacılık aktifinde küçüktü ve yabancı bankaların çoğu yeni kurulmuştu. Bu durum 1999 yılında 3–4 en büyük Hırvatistan bankasının yabancılara satılmasıyla değişmiştir. 2000 yılının ilk aylarında büyük bankaların hisseleri Londra Borsası'nda yabancılara satılmaya başlamıştır. Yabancı bankaların Hırvatistan'a girme güdülerini daha iyi anlayabilmek için 2002 yılında bir anket düzenlenmiştir. Bu ankete neredeyse bütün bankalar dahil edilmiştir. 42 bankadan 40 tanesi ankete katılmıştır. Ayrıca yabancı bankalara yerli bankalarla kıyasla farklı sorular sorulmuştur. "Sizi Hırvatistan piyasasına en çok motive eden unsur hangisidir" sorusuna yüksek faiz oranı cevabı verilmiştir. Bu özellikle 1994 yılından sonra, faiz oranlarının yüksek olduğu dönemde, giriş yapan yabancı bankalar için geçerlidir. Bir diğer nedeni de, yabancı bankalara göre aynı öneme sahip bir neden, yeni müşteri bulma ve kredi potansiyelinin büyüklüğü gösterilmektedir. Kendi piyasalarındaki rekabet derecesi ve müşteri takip etme nedenleri daha az bir öneme sahiptir.

Yabancı bankaların varlıklarını sürdürmek için faiz oranlarının ilk girdikleri zamanlardan daha az öneme sahip olduğu gözlenmekte. En önemli dürtü yeni müşteri bulmaktır.

Daha önce de belirtildiği gibi yabancı bankaların coğrafik konumunun, özellikle aktivitelerini yayarken önemli olduğu söylenmiştir.

Ana ülkeden müşteriyi takip etmenin, daha önceki yıllarla kıyaslandığında daha fazla öneme sahip olduğu söylenebilir. Dış ticaret ve yabancı doğrudan yatırımların artması ile beraber bu girme ve kalma dürtüsünün daha da öenmli bir yere sahip olduğu görülmektedir.

Hırvatistan'daki bankaların çoğuna göre daha sonraki yıllarda, rekabetin daha da artmasıyla beraber, yeni müşteri bulma potansiyeli en önemli kalma dürtüsü olacaktır. Bunu ana ülkedeki rekabet yoğunluğu takip etmektedir.

İktisadi teorilere göre bankalar karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu yerlerde yoğunlaşmaktadırlar. Genellikle müşterilere bankacılık ürünleri ve hizmetleri sunmakta karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptirler. Teknoloji, yatırım bankacılığı gibi alanlarda da karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptirler. (Clarke, Cull.D'Amato ve Molinari, 1999) Aynı zamanda yabancı bankalar ülke koşulları tanımakta bazı sıkıntılar yaşamaktadırlar. Bunun klasik örneği KOBİ'lerinin kredilendirilmesidir. Bu alanda yerli bankaların daha önemli bir role sahip olduğu söylenebilir.

Öncelikle yabancı bankaların Hırvatistan'a belli nişlere odaklanmak için gelmediği söylenebilir. Aksine hem hanehalkı hem de firmalarla iş yapmak için giriş yapmışlardır. İkincisi, büyük Hırvatistan firmaları yurtdışından finansman sağlamaya başlamışlardır. Bazı büyük firmalar yurtdışından doğrudan finasmana başlamışlardır. Onun için büyük yerli firmalarla iş yapma olasılığı da azalmaktadır.

Yabancı bankalar ülkeye girince ilk etapta büyük firmalarla daha sonrasında küçük firmalarla ilgilenmeye başlar. Büyük müşterilere hizmet vermek şube ağları gerektirmemektedir. Küçük firmalara hizmet vermek için belli bir şube ağının oluşturulması, bunu yapmak ve hayata geçirmek için ise belli bir sürenin geçmesi gerekmektedir.

Küçük firmalarla daha iyi ve daha sağlıklı iş yapmak için yabancı bankalar yerli yöneticileri istihdam ederler. Genellikle küçük yöeneticiler hatta bazı bankalarda büyük yöneticilerin bile Hırvat olduğu gözlenmektedir.

5. Yenilikler, Yeni Ürünler, Hizmetler ve Teknoloji Transferi

Yabancı bankalar, Hırvatistan'a girmeden önce hanehalkına kredi vermenin temel faaliyetleri olacağını belirtmiştir. Yurtdışıyla para akışını sağlamak da önemli faaliyetler arasında yer almaktadır. Diğer banka faaliyetleri daha az önemli olarak değerlendirilmiştir. Bu iki temel faaliyet bugünlerde de en önemli yere sahiptir. Gelecekte ise yabancı bankaların finansal kiralamaya ve değerli kağıtlar ticaretine daha fazla önem vereceği tahmin edilmektedir. Emeklilik portföyleri yönetmek, döviz alışverişi, devlete ve firmalara kredi vermek de yabancı bankalar için önemlidir.

Forwards ve futures neredeyse hiç talep edilmeyen ürünler arasında yer almaktadırlar. Swap'lar ise biraz daha iyi bir nota sahip olmalarına rağmen bankalara göre bu ürünler de müşterilerde yeterince ilgi uyandıramamıştır.

Teknoloji transferine bakıldığında, böyle bir transferin 2000 yılına kadar az olduğu söylenebilir. Ancak 2000 yılından sonra teknoloji transferinin daha fazla arttığı görülmektedir.

6. Yabancı Bankaların Rekabet ve Bankacılık Ürünlerin Kalitesi

2000 yılına kadar yabancı bankalar Hırvatistan piyasasında fazla büyük bir role sahip değillerdi. Toplam aktif büyüklüğünde payları az idi ve sadece yerli bankalardan daha düşük faiz oranları sunuyorlardı.

Ancak 2002 yılından sonra, rekebetin artması ile yabancı bankaların getirdiği etkiler daha açık bir şekilde görülebilir.

2000 yılından önce yabancı bankaların etkisinin büyük olmadığı söylenebilir. Yabancı bankaların faiz üzerindeki etkileri oldukça kötüydü. 2000 yılından sonra yabancı bankaların özellikle piyasa rekabeti, banka etkililiği, hizmet kalitesinin artması ve karlılık gibi etkenlerin üzerinde pozitif etki yarattığı söylenebilir.

Yabancı bankaların gelişi ve özelleştirmenin Hırvatistan bankacılığı üzerindeki etkilerine gelince; Kraft'a (2004) göre eğer özelleştime yerli yatırmcılar tarafından yapılıyorsa 2-3 yıl pozitif etkiler beklenmemelidir. Bu bankaların pozitif etkileri daha sonra meydana gelmektedir ve dolayısıyla daha sıkı rekabet ve yabancı bankaların girişi bankaların karlılığını arttırmıştır.

Yerli bankaların geleceği var mı? Çoğu araştırmaya göre küçük bankaların piyasada varlık gösterebileceği söylenmekte. Çünkü küçük bankalar lokal şartları, büyük bankalara göre, daha iyi tanımaktadır. De young, Goldberg ve White'a göre (1999) KOBİ'lerle en sağılıklı ilişkileri küçük ve yeni kurulmuş bankalar yürütebilmektedir. Onların tezine göre yeni bankaların akışının sürekli olması gerekir çünkü daha eski bankalar büyümekte ve müşterilerle yakın temasta bulunmayı yavaş yavaş kesmekteler. Bu tezi ilginç yapan şudur: Dünyada büyük bankaların

birleşmesi olduğu bir dönemde küçük bankalar hala önemli bir role sahip olabilirler. Ancak böyle bir durumun gelecekte de geçerli olacağını söylemek zordur.

Genel olarak Hırvatistan bankacılığı rekabete açıktır ve Avrupa Birliği yolunda olan bir ülke olarak bunu sürdürecektir. Hırvatisan bankaları Avrupa piyasasında ve Dünya piyasasında kendine yer aramak zorundadırlar.

Neredeyse Hırvatistan'a gelen bütün yabancı doğrudan yatırımlar coğrafik olarak yakın olan ülkelerden gelmektedirler (İtalya, Avusturya, Almanya).

Diğer bölgelerden banka girişleri, belki Hırvatistan için daha yararlı olabilir.

BÖLÜM 3

BOSNA HERSEK'TEKİ YABANCI BANKALAR

1. Kurumsal ve İktisadi Arka Plan

1992 öncesinde Bosna Hersek bankacılığı Yugoslavya bankacılığının bir parçası idi. Sosyalist bir ülke olan Yugoslavya'da tezin konusu olan yabancı bankaların bulunmaması nedeniyle, bu dönem ele alınmayacaktır.

Bosna Hersek 1992 yılında, bağımsızlık ilaninın hemen ardından kendini dehşet bir savaş içerisinde buldu. Bu dönem Bosna Hersek'in kara bir dönemiydi ve dış dünya ile bütün ticari ve ekonomik bağlantıları kopmuştu. Bu dönem, hem kaynak bulunamadığından hem de yabancı bankacılığı ilgilendiren bir konu olmadığı için ele alınmayacaktır. 1995 yılında, Dayton Antlaşması ile beraber, Bosna Hersek ekonomisi yavaş yavaş toparlanmaya başladı.

Burada özellikle 1995 sonrası dönem ele alınacaktır. Bosna Hersek bankacılığının gelişmesi ve son durumu ele alınacaktır.

Piyasanın ve varolan altyapının çöküşü kişi başına GSMH oranları % 30 oranında düşmüştü (European Commission and TheWorld Bank. 2003)

1995 yılında Dayton'da Deyton Barış Antlaşması ile (Dayton Peace Agreement – DPA) Bosna Hersek devleti kuruldu. Bosna Hersek 3 bölgeden; BHF (Bosna Hersek Federasyonu), RS (Republika Srpska) ve Brcko bölgesinden oluşmaktadır. Mali anlamda bu üç bölge bağımsızdır. Bosna Hersek devleti merkezi yetkiye

sahiptir ama sadece bazı özel yetkilere sahiptir (ortak para ve ortak merkez bankası gibi), dış ticaret ve gümrüğü, telekomünikayon üzerindeki düzenleyici etkiler, yabancı ilişkileri v.b. Bölgeler kendi anayasalarına sahiptirler ve bütün diğer düzenlemeleri kendi başına yapmaktadırlar (European Commission Delegation to BiH, 2003: 10).

Görüldüğü gibi Bosna Hersek kendi içinde bölgelere ayrılmakta ve ekonomik ilerlemesi bu bölgelerin görüş ayrılıkları nedeniyle frenlenmektedir. Bosna Hersek ekonomik durumunu iyileştirmek için hem Federasyon hem de RS büyük çaba sarfetmektedirler. Ama bu bölge iki ayrı ülke olarak hareket ettiğinden, bu çabaların yeterince verimli olmadığı görülmektedir. 2003 yılında sözü geçen iki bölgenin hükümetleri ülke ekonomisini daha iyi düzeye getirmek için bir anlaşma imzalamışlardır. Bu anlaşmanın temel maddeleri özel sektörü güçlendirmek, ithalata olan bağımlılığı azaltmak, ihracatı arttırmak, Dünya Ticaret Organizasyonu'na 2004 yılında katılmak ve 2010 yılında Avrupa Birliği'ne girmek idi. (Marinovic, 2004:3) Her savaştan sonra olduğu gibi Bosna Hersek savaşından sonra da GSMH büyüme oranları yüksek idi. GSMH Büyüme Oranı 1999 ylında % 10 idi ve sonraki yıllarda % 5 oranında oldu. Aşağıdaki tabloda Bosna Hersek GSMH ile temel bilgiler ve komşu ülkeler Avrupa Birliği ortalaması ile karşılaştırma verilmiştir:

Tablo 15: GSMH ve GSMH Büyüme Oranları, Karşılaştırmaları

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Reel GSMH büyümesi (%)	10	5,5	4,5	5,5	3	4	3	5
Kişi başına GSMH (Eur)	1.234	1.359	1.476	1.556	1.642	1.712	1.720	1.732
Batı Balkna kişi başına GSMH ortalaması (Eur)	……	2.136	1.566	1.830	1.966	2.005	1.111	2.121
Kişi başına GSMH (Eur) - SAGP	3.270	3.507	3.719	3.978	4.133	4.436	4.133	4.436
Batı Balkna kişi başınaGSMH ortalaması (Eur)-SAGP	……	3.940	4.264	4.580	4.760	5.122	4.760	5.122
Avrupa Birliği - 15 - Ortalama	……	21.639	22.419	23.172	23.321	24.251	23.321	24.251

Kaynak: Centralna Banka Bosne i Hercegovine (2007), **Annual Report** Sarajevo

İşsizlik oranı 2003 yılında % 40'a ulaşmıştır. Ancak sosyal sisteme kayıtlı olmayana işçi sayısı göz önüne alınırsa bu oranın % 20 olarak saptanabilir. (Bergkvist, 2004: 52)

Bosna Hersek ekonomisine bakıldığında sürekli olarak açık verdiği görülebilir. Öyle ki 2004 yılında cari açık GSMH'ya oranı % 55 idi.

Yıllık enflasyonu ortalama olarak % 1'dir ve çoğu yıllarda deflasyonun yaşandığı görülebilir. Bu deflasyon oranları kurumsal mali anlaşmalara bağlanabilir. Daha önce söylendiği gibi CBBH (Bosna Merkez Bankası) ülkede parasal yetkiye sahiptir. Merkez bankasının en temel amacı parasal politikayı tek bir çatı altında yönetmektir. Bu nedenden dolayı Bosna Hersek'te sabit kur politikası benimsenmektedir. Bunun iki motivasyonu daha var. Birincisi, sabit kur politikası savaş sonrası için en uygun politika olacağından uygulanmaktadır. İkincisi, karışık politik ve kurumsal ortamlarda politik kararlar alınırken uygun olduğundan uygulanmaktadır

(Kovacevic,2004:59). Bosna Hersek Merkez bankası ve uyguladığı politika için temel üç nokta vardır. Birincisi, ulusal para birimi Bosna Hersek Markı'dır ve Almanya Markı'na bire bir bağlanmıştı. Savaş sonrası insanların yeni para birimine güven ortamını sağlamak için yapılmış bir karadır. Ocak 1999'da EURO para birimine geçildiğinde Bosna Hersek Markı, Alman Markı ile beraber, EURO'ya bağlanmıştı (1: 1,95583).

İkincisi, Bosna Hersek Merkez Bankası'nın bütün yurtiçi yükümlülükleri çevirilebilir yabancı varlıklara ciro edilmek zorundadır.

Üçüncüsü, Bosna Hersek Merkez Bankası tedavüldeki para birimi konverbilitenin herhangi bir zamanda ve herhangi bir miktarda Alman Markı'na (EURO'ya) çevirmek zorundadır. (Kovacevic, 2004: 60)

2. Bosna Hersek Bankacılık Sektörü

1997 yılında Bosna Hersek Merkez Bankası yeni parasal politikayı uygulamaya konulduktan sonra, yabancı banka girişleri ile beraber, finansal sektörü istikrar ve konsolidasyon sürecini başlatmıştır.

Savaş sonrası döneme bakıldığında bütün sektörler arasında bankacılık sektörü büyük ilerleme göstermiştir. BHF bölgesindeki bankacılık gelişmesi diğer bölgeye göre, RS'ya göre, daha hızlı ilerlemiştir. Son on yıla bakıldığında toplam banka sayısı sürekli düşmekte, yabancı bankalar varlık göstermeye başlamış ve faiz oranları azalma trendi izlemiştir. Bu gelişmelerle beraber bankalara olan güveni

güçlendirilmiş, minimum depozito oranları kurulmuş ve ve tasarruf oranları artmıştır. (Council of Minister, 2004: 92)

2003 yılına gelindiğinde Bosna Hersek Bankacılık reformlarının ilk aşaması bitmişti. Son duruma bakıldığında bankacılık sağlam, şeffaf ve karlı sektör haline gelmiştir. BHF ekonomi odasına göre, "Bosna Hersek gelişmekte olan ticari bankacılığa sahiptir ve bankacılık sektöründeki gelişmeler diğer sektörlerdeki gelişmelere oranla çok daha iyi durumda olduğu söylenebilir. Güven ortamı yeniden sağlanmıştır ve hanehalkı tasarruflarını artık bankada tutacaktır". (Chamber of Economy of Federation of Bosnia and Herzegovina, 2004: 1)

EBRD (European Bank for Reconstruction and Development, EBRD) bankacılık reformu geçiş göstergesine sahiptir. Bu geçiş göstergesi 1'den 4+'ya kadardır. 1 gösterge finansal sekördeki küçük bir gelişmeyi göstermektedir. 4+ göstergesi ise bankacılık yasalarına ve düzenlemelere tam yakınsamayı gösterir ve tüm bankacılık hizmetleri verilmektedir. Bu göstergelere göre, Bosna Hersek 2+ olarak derecelendirilmiştir. Bosna Hersek'in bulunduğu bölgenin ortalaması ise 2,75 tir. (Falcetti, 2004: 23)

3. Banka Özelleştirmeleri

Bosna Hersek'in iki bölgesinde de banka özelleştirmeleri özel kanunlar ile yürütülmüştü. Böylece, bankaların sertifikalara ya da senetlere karşı özelleştirilmelerine izin verilmiyordu. Sadece uluslararası ihaleler yoluyla ve peşin para metodü ile yapılmıştır.

RS'da, 11 banka (çoğu devlet sahipli bankalar idi) satışa çıkarılmıştır. 2003 sonunda 11 bankanın dokuzu satılmış ya da başka bankalar ile birleştirilmiştir. Kalan iki banka ise kapatılmıştır. RS bankacılığının durumunun ne kadar kötü olduğunu özelleştirmeden elde edilen total gelir ile açıklayabiliriz. Özelleştirmeden elde edilen toplam gelir 7,4 milyon konvertibl marktan fazla değildi.

BHF'nda ise devlet bankalarının özelleştirmeleri daha başarılı olmuştur. Devlet bankalarının hemen hemen hepsi özelleştirilmiştir. (Council of Minister, 2004: 80)

Özelleştirmeden elde edilen gelirin toplamı 20 milyon konvertibl marktır.

4. Bankaların Sahiplik Yapısı

2005 yılında total bankacılık sermayesinin % 86'sı özel bankalara ait idi. Toplam sermaye gelirinde ise yabancı sermaye geliri % 67'dir. Böylece özel sermayenin içinde yabancı sermayenin toplamı % 78'dir. Bankacılık sermayesinin durumu aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 16: Bankacılık Sermayesinin Durumu

	2000	**2001**	**2002**	**2004**	**2006**
Toplam Bankacılık Sermayesi (milyon KM)	684	700	831	933	1.102
Özel sermaye / Toplam sermaye	……	……	90	90	86
Kamu sermayesi / Toplam sermaye	……	……	10	10	14
Yabancı sermaye / Toplam sermaye	……	……	66	70	67
Bankacılk sermayesi / GSMH	6,80	6,90	7,10	7,60	8,50

Kaynak: Centralna Banka Bosne i Hercegovine (2007), **Annual Report** Sarajevo

Toplam bankacılık sermayesinin GSMH'ya oranı 2002 yılında % 7,1 iken 2006 yılının sonunda bu oranın % 8,5'e yükseldiği görülmektedir. Güneydoğu Avrupa ortalaması % 5,3'tür. (Falcetti, 2004:23)

2008 yılında Bosna Hersek'te 27 banka faaliyet göstermiştir. Özelleştirme ve konsolidasyondan dolayı banka sayısı 1999 yılından itibaren sürekli azalmıştır. Görüldüğü gibi veri eksikliği nedeniyle 1997 yılının gerisine bakıp bir bankacılık fotoğrafını vermemiz mümkün değildir.

Banka sayısı yıllar itibariyle aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 17: Bosna Hersek Bankalarının Yıllar İtibariyle Görünümü

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2008
Bosna Federasyonu	44	37	32	31	27	24	22	20
Republika Srpska	17	18	16	11	10	9	8	7
Bosna Hersek	61	55	48	42	37	33	30	27

Kaynak: Centralna Banka Bosne i Hercegovine (2009), **Annual Report** Sarajevo

2002 yılı sonunda Bosna Hersek'te 42 banka faaliyet gösteriyordu. 100.000 kişilik nüfusuna 1,05 banka düşmekteydi ve bu oran Güney Doğu Avrupa'da 0,45 iken Avrupa Birliği bölgesinde bu oran 0,54 idi. (Falcetti, 2004: 23)

2004 yılının sonunda Bosna Hersek'in en büyük 5 bankası toplam bankacılığının % 64'üne sahip idi. Bu en büyük beş bankanın üçü Avusturya bankalarının direkt şubesi idi. Bosna Hersek'in en büyük bankası Avusturya'nın Raiffeisen bankasıdır ve toplam bankacılığın içindeki payı % 20'dir. Zagrabacka Banka, gene yabancı sahipli bankadır, toplam bankacılığın içindeki payı % 16,8'dir. Bu olgulara bakarak bankacılık sektörünün yüksek konsantrasyona sahip olduğu söylenebilir.

Bankacılık sektöründeki bankaların yüzdesel piyasa payları aşağıdaki gibi verilmiştir:

Tablo 18: Bankacılık Sektöründeki Bankaların Yüzdesel Piyasa Payları (%)

Bankalar	Toplam Bnkacılık İçindeki Payı (%) (2007 Yılı)
Raiffeisen Bankası	19,90
UNI Credit	16,80
Hypo Alpe Adria	16,20
HVB Bankası	7,90
UPI Bankası	3,70
Diğerleri	35,50
Toplam	100,00

Kaynak: Centralna Banka Bosne i Hercegovine (2007), **Annual Report** Sarajevo

Bosna Hersek Bankacılığı'ndaki konsantrasyonu bölgedeki ülkelerle kıyasla daha yüksek olduğu görülebilir. (Falcetti, 2006: 23)

5. Ticari Bankaların Yapısı

Bu bölümde ticari bankaların hem aktif hem de pasif yapılarından bahsedilecektir.

5.1 Aktiflerin Yapısı

Bankacılık sektörünün toplam aktifleri 2000 - 2003 yıllar arası ikiye katlanmıştır. 2003 yılında bankacılık sektörünün toplam aktifi 7,8 milyar konvertibil mark olarak hesaplanmış 2005 yılında ise 9,4 7,8 milyar konvertibil mark olarak hesaplanmıştır. 2003 yılında Bosna Hersek toplam banka aktifinde % 82,6'sı Federasyon bölgesinin ve % 17,4'ü RS'nın bölgesinin payı vardır.

Banka aktiflerindeki yurtiçi taleplerine bakıldığında 1998 yılında en yüksek düzeye ulaştıktan sonra (% 78,2) düşmeye başlamış ve 2004 yılının sonunda bu oran % 63,1'e ulaşmıştır. Bunun nedeni ise rezervdeki ve yabancı varlıkların artışı olarak gösterilebilir.

Tablo 19: Banka Aktiflerinin Yapısı

Yıllar	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2004	2006
Bankacaılk Aktifleri (KM Milyon)								
Yurtiçi Kredi	2.440	2.921	2.781	3.017	3.339	4.281	5.122	5.927
Yabancı varlıklar	659	605	848	961	1.364	1.469	1.562	1.906
Rezervler	240	208	275	287	872	595	1.005	1.567
Bankacılık Toplam Aktifi	3.337	3.733	3.904	4.265	5.575	6.345	7.688	9.400
Bankacılk Aktiflerinin Yapısı (%)								
Yurtiçi Kredi	73,10	78,20	71,20	70,70	59,90	67,50	66,60	63,10
Yabancı varlıklar	19,70	16,20	21,70	22,50	24,50	23,20	20,30	20,30
Rezervler	7,20	5,60	7,00	6,70	15,60	9,40	13,10	16,70
Bankacılık Toplam Aktifi	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: Centralna Banka Bosne i Hercegovine (2007), **Annual Report,** Sarajevo

Taleplerin yapısına bakıldığında, toplam yurtiçi talepler iki bileşenden oluşmaktadır. Birinci bileşen hanehalkı kredileri (ve diğerleri) ikincisi ise mali olmayan kuruluşlar talepleridir. Hükümet talepleri ihmal edilecek derecede küçüktür.

Hanehalkı talepleri 1997 yılından bu yana sürekli artarken mali olmayan kuruluşların talepleri ise sürekli azalmıştır. Ancak 2005 yılında mali olmayan kuruluşların taleplerinin Bosna Hersek Bankacılığı'nda önemli olduğu söylenebilir. Bu durumu daha iyi anlayabilmek için aşağıdaki tabloya bakılabilir.

Tablo 20: Yurtiçi Kredilerin Yapısı

Yıllar	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2004	2006
Yurtiçi Krediler (Km Milyon)								
Hükümt Kredileri	134	113	37	34	33	61	46	46
Mali Olmayan Kuruluşların Kredileri	8	5	6	11	20	28	40	40
Hanehalkı Kredileri	164	388	285	424	713	1.496	2.009	2.651
Parasal Olmayan Kuruluşların Kredileri	2.134	2.414	2.453	2.548	2.574	2.697	3.026	3.170
Toplam Yurtiçi Krediler	2.440	2.921	2.781	3.017	3.339	4.281	5.122	5.927
Yurt İçi Kredilerin Yapısı (%)								
Hükümt Kredileri	5,50	3,90	1,30	1,10	1,00	1,40	0,90	0,80
Mali Olmayan Kuruluşların Kredileri	0,30	0,20	0,20	0,40	0,60	0,60	0,80	1,00
Hanehalkı Kredileri	6,70	13,30	10,30	14,10	21,30	34,90	39,20	44,70
Parasal Olmayan Kuruluşların Kredileri	87,50	82,70	88,20	84,50	77,10	63,00	59,10	53,50
Toplam Yurtiçi Krediler	100	100	100	100	100	100	100	100
Yurtiçi Krediler / Toplam Bankacılık Aktifi	73,10	78,2	71,2	70,7	59,9	68	67	63
Yurtiçi Krediler / GSMH	39,90	38,60	30,90	30,00	30,50	36,70	41,60	45,70

Kaynak: Centralna Banka Bosne i Hercegovine (2007), **Annual Report,** Sarajevo

Mali olmayan kuruluşlara verilen az miktardaki krediler bankacılıktaki eksik düzenlemelere bağlanabilir. (Pöschl, 2005: 91)

Bosna Hersek bankacılık sektörünün yurt içi taleplerinin tamamı nerdeyse yurtiçi kredilerden gelmektedir. Menkul Kıymetler ve REPO anlaşmaları ise hala küçük bir role sahiptirler.

5.2 Pasiflerin Yapısı

1997 yılında toplam pasiflerin içinde yabancı yükümlükler temel bileşen idi. Ancak 2000 yılının sonuna kadar yabancı yükümlüklerin payında önemli bir azalma görülmüştür. 2001 yılında ise yurtiçi rezervlerinin artmasıyla beraber yabancı yükümlüklerin daha da azaldığı görülmektedir. Pasiflerin yapısı aşağıdaki tabloda daha net görülebilir.

Tablo 21: Banka Pasiflerinin Yapısı

	1997	**1998**	**1999**	**2000**	**2001**	**2002**	**2004**	**2006**
Yurtiçi Mevduat (KM milyon)								
Hükümet Mevduatı	394	330	274	278	506	619	784	876
Mali Olmayan Kuruluşlarin Mevduatı	29	37	63	65	92	160	189	213
Hanehalkı Mevduatı	364	544	599	752	1.589	1.761	2.063	2.654
Parasal Olmayan Kuruluşların Mevduatı	596	751	884	858	1.084	1.183	1.331	1.836
Toplam Yurtiçi Mevduat	1.382	1.662	1.820	1.954	3.271	3.724	4.366	5.579
Yurtiçi Mevduatın Yapısı (%)								
Hükümt rezervleri	28,50	19,90	15,10	14,20	15,50	16,60	18,00	15,70
Mali Olmayan Kuruluşlarin Mevduatı	2,10	2,20	3,50	3,30	2,80	4,30	4,30	3,80
Hanehalkı Mevduatı	26,30	32,70	32,90	38,50	48,60	47,30	47,20	47,60
Parasal Olmayan Kuruluşların Mevduatı	43,10	45,20	48,50	43,90	33,10	31,80	30,50	32,90
Toplam Yurtiçi Mevduat	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Kaynak: Centralna Banka Bosne i Hercegovine (2007), **Annual Report**, Sarajevo

Toplam banka yükümlüklerinde toplam yurtiçi mevduatın sürekli arttığı görülmektedir. 1997 yılında toplam yurtiçi mevduatının toplam pasif içindeki oranı % 41 iken 2000 yılına gelince bu oranını % 46'ya yükseldiği görülmektedir. 2006 yılında ise oranın % 59'a yükseldiği görülmektedir. Dolaysıyla, Bosna Hersek bankalarına güvenin arttığını söylenebilir.

6. Karlılık ve Sermaye Yeterliliği

2006 yılında sermayenin geri dönüşü % 6,5, nominal olarak, hesaplanmış ve reel olarak % 6,1 olarak hesaplanmıştır. Net faiz kazancı faiz oranların azalması nedeni ile 2001 yılından beri azaldığı görülmektedir. Bunun nedeni de bankaya olan güvenin artması ve yurtiçi depozitoların artmasıdır.

Aynı zamanda net faiz kazançların oranı toplam işletimde % 40'tan % 50'ye arttığı görülmektedir.

Faiz dışı kazançların temel bileşenleri hizmet ücretleri ve yabancı para değiştirme gelirleridir. Bankacılık sektöründe çalışanların sayısının arttığı görülmektedir. Bankacılıktaki istihdamın, total aktif artışından daha küçük olmasından dolayı personel verimliliğin arttığı söylenebilir.

2001 ve 2004 yılındaki nominal ve reel operasyon karının çalışanına oranı yukarıdaki varsayımı doğrulamaktadır.

Bosna Hersek bankacılık sektörünün sermaye yeterliliği katsayısı 2000 yılında % 28,4 iken 2004 yılında bu oran % 18,6'ya düşmüştür.

SONUÇ:

Son yirmi yılda finansal liberalleşme ile beraber yabancı banka faaliyetlerinin giderek arttığı görülmektedir. Yabancı banka girişleriyle yerli bankacılık üzerindeki pozitif ve negatif etkileri tartışılmaya başlanmıştır. Bu konuyla ilgili literatüre bakıldığında hem olumlu hem de olumsuz etkileri vurgulayan çalışmalara rastlamak mümkündür. Yabancı banka girişleri ev sahibi ülke için modern banka becerileri, teknoloji ve rekabet düzeyini arttırmaktadır. Dolayısıyla, yabancı bankaların yerli bankacılık ve ekonomi üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğu söylenebilir.

GOÜ'e giren yabancı bankaların, faaliyet gösterdikleri ulusal ekonomilerde çeşitli etkiler yaratması beklenmektedir. Yabancı bankaların ulusal ekonomilere etkileri konusunda, üzerinde çoğunlukla durulan konular, verimlilik ve finansal istikrar üzerinde odaklanmaktadır.

Çalışmada yabancı bankaların GOÜ'e giriş yaparken hangi unsurların önemli olduğu gösterilmiştir. Özellikle giriş yapan bankanın büyüklüğü, finansal küreselleşmenin düzeyi ve ev sahibi ülkedeki düzenlemelerin önemli olduğu görülebilir.

Diğer taraftan ev sahibi ülkenin de yabancı bankalardan beklediği bazı etkiler söz konusudur. Çalışmada özellikle yabancı bankaların verimlilik ve istikrar üzerinde etki getirip getirmediği tartışılmıştır. Verimliliğin tanımına göre verimlilik üstündeki etkilerin de değiştiği görülmektedir.

Çalışmada daha sonra sırasıyla yabancı banka girme stratejileri, yabancı banka girişlerinden beklenen etkiler, yabancı bankaların kısa ve uzun dönem etkileri,

yabancı bankaların yerli bankaların davranışları üzerindeki etkileri gibi konular ele alınmıştır.

Yabancı bankaların sektör içindeki payı bölgesel olarak incelendiğinde, özellikle Merkezi Doğu Avrupa ülkelerinin önemli bir üstünlüğe sahip olduğu görülmektedir. Latin Amerika'daki yabancı bankaların sektör içindeki payı da 1990-2007 döneminde önemli bir gelişme göstermektedir. Ortadoğu ve Afrika yabancı banka girişlerinin az görüldüğü bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır.

Özellikle 1990 yılından itibaren, planlı ekonomilerin çöküşü ile beraber yabancı bankaların faaliyetlerinin gelişmekte olan ekonomilerde giderek arttığı görülmektedir.

Öyle ki, 1995'lerde yabancı bankaların oranı, ortalama olarak, %5 ile % 10 iken bu günlere gelindiğinde ise bu oranın % 95'e kadar ulaştığı görülmektedir.

Bu çalışmada gelişmekte olan ülkelerdeki yabancı banka girişleri ve faaliyetleri ele alınmıştır. Çalışmanın konusu Hırvatistan ve Bosna Hersek olduğu için Avrupa'daki yabancı banka faaliyetlerine ağırlık verilmiştir.

Hırvatistan, bölgedeki diğer ülkelerle kıyasla, AB sürecinde daha hızlı ilerlemektedir. Sosyalizmden kapitalizme geçiş sürecinde Hırvatistan, diğer ülkelerle kıyasla, kurulmuş bir bankacılığa sahipti. Ancak bankacılığı yenileştirmek ve yeni bankacılık uygulamaları tanıtmak zorundaydı.

Hırvatistan'daki toplam banka sayısı 1997 yılında 60 idi. Banka birleşmeleri ve krizleri sonrasında bu sayı 2007 itibariyle 31'e düşmüştür. Ancak yabancı bankaları toplam bankacılık aktifi içindeki payı sürekli artmıştır. 1997 yılında bu oran % 4 iken 2007 yılında bu oran % 96'ya yükselmiştir.

Yabancı bankalar, Bosna Hersek ve Hırvatistan'a girmeden önce hanehalkına kredi vermenin temel faaliyetleri olacağını belirtmişlerdir. Yurtdışıyla para akışını sağlamak da önemli faaliyetler arasında yer almaktadır. Diğer banka faaliyetleri daha az öneml olarak değerlendirilmiştir. Bu iki temel faaliyet bugünlerde de önemli yere sahiptir. Gelecekte ise yabancı bankaların lizinge ve değerli kağıtlar ticaretine daha fazla önem verileceği tahmin edilmektedir. Emeklilik portföyleri yönetmek, döviz alışverişi, devlete ve firmalara kredi vermek de yabancı bankalar için önemlidir.

Hem Bosna Hersek hem de Hırvatistan'daki teknoloji transferine bakıldığında, böyle bir transferin 2000 yılına kadar az olduğu söylenebilir. Ancak 2000 yılından sonra teknoloji transferinin daha fazla artığı görülmektedir.

Özetle bu çalışmada 2000 yılından sonra yabancı bankaların girişleriyle beraber özellikle piyasa rekabeti, banka etkililiği, hizmet kalitesinin arttığı gösterilmiştir. Yabancı bankaların getirdiği pozitif ve negatif etkiler göz önünde bulundurulduğu zaman pozitif etkilerin daha ağır bastığı görülmektedir.

KAYNAKÇA:

Aksoy, T., (1998), Çağdaş Bankacılıkta Son Eğimler ve Türkiye'de Uluslararası Bankacılık, **SPK Yayınları**, No:109

Avşar, M., (2004), Finansal Küreselleşme ve Türk Bankacılık Krizleri Üzerine Etkisi, **T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları**, No:1558,

Banking Reform In Southeast Europe, (2004), **Accomplishments and Challenges Paper Prepared for ONB Conference** "South European Challenges and Prospects"

Bergkvist, K., (2004), Bosnia and Herzegovina in The Western Balkans in Transition. Brussels: **European Commission, Directorate General for Economic and Financial Affairs,** s.51—58

BIS, (2004), Foreign Direct Investment in the Financal Sector of Emerging Market Economies, **Comittee On The Global Financal System**

Bosco, M.C., (2003), Are Foreign Banks More Efficient than Domestic Banks? An Empirical Study of Transition and MED Countries, **Universita Bocconi Milan**

Centralna Banka Bosne i Hercegovine (2006). **Annual Report** , Sarajevo

Centralna Banka Bosne i Hercegovine (2007), **Annual Report** Sarajevo

Centralna Banka Bosne i Hercegovine, (2007), **Banking Sector in Bosnia and Herzegovina.** www.cbbh.gov.ba/en/bankarski—sektor—april2007.pdf.

(Erişim Tarihi: 19.02.2008)

Council of Ministers, Ministry of Foreign Trade and Economic Relations and Office of the BiH Coordinator for Poverty Reduction Strategies, (2004), **Bosnia and Herzegovina Mid Term Development Strategy — Poverty Reduction Strategy Paper**, s.80–110. www.seerecon.org/bosnia/documents/prsp/prsp.pdf.
(Erişim Tarihi: 17.12.2007)

Chamber of Economy of Federation of Bosnia and Herzegovina, (2004), **Banking Sector.** www.kfbih.com/eng/download/banking.pdf. (Erişim Tarihi: 10.06.2007)

Clarke,G., Cull, R., Peria,MSM ve Sánchez, SM., (2001), **Foreign Bank Entry: Experience, Implications for Developing Countries, and Agenda for Further Research**

Clarke,G., Cull,R., D'Amato ve Molinari A., (1999), The Effect Of Foreign Entry Affect The Domestic Banking Sector? **World Bank Working Paper**,No:849

Claeys, S ve Hainz,C., (2006), **Foreign Banks in Eastern Europe: Mode of Entry and Effects on Bank Interest Rates**

Claeyes, S ve Hainz, C., (2006), Acqusition vs. Grenfield: The Impact of the Mode of Foreign Bank Entry on Information and Bank Lending Rates, **ECB Working Paper** no: 653

Coppel, J ve Davies, M., (2003), Foreign Participation in East Asia's Banking Sector, **International Departmen Reserve Bank of Australia**, BIS

Çakar, V., (2003), Yabancı Sermayeli Banka Girişleri ve Ulusal Bankacılık Sektörü Üzerindeki Etkileri, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, **TCMB, Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü,** Ankara.

Demirgüç –Kunt, A, Classens, S ve Huizinga, H., 2001, How Does Foreign Entry Affect Domestic Banking Markets?, **Journal Of Banking and Finance**

De Young,R., Goldberg,L. ve White,L., (1999), Youth,Adolescence and Maturity of Banks: Credit Availability to Small Buesiness in an Area of Banking Consolidation, **Journal Of Banking And Finance** No: 23, S.463-492.

Domanski, D., (2007), Foreign Banks in Emerging Market Economies: Changing Players, Changing Issues, **BIS Quarterly Review**, S.69-81.

Dubauskas, G., Vensel,V ve Kowalski,K., (2005), Role of Foreign Banking Institutuions in the European Union's New Finanacial Markets, **Ekonomika**

European Commission and The World Bank., (2003),**The EC reconstruction Program**

European Commission Delegation to BiH. , (2003), Study on Potential Revenue Sources for the Institutions of Bosnia and Herzegovina, **Croatian National Bank**, Survey 23

Falcetti, E., P. Sanfey, A. Taci ve S. Tepic., (2004), Spotlight on South-Eastern Europe, London, **European Bank for Reconstruction and Development**

Frauendorfer, K ve Gantenbein, P, (2002), Entry of Foreign Banks into Developing Markets" Expirience Of Developing Countreis and Lesson for China, **International Finance**

Gormley, T.A., (2007), Banking Competition in Developing Countries: Does Foreign ank Entry Improve Credit Access? **Financial Stability Report**

Gren, C.J., (2003), Are Foreign Banks in Central and Eastern Europe MOre Efficient than Domestic Banks?, **Department of Economics Loughborough University**

Haas, R ve Naaborg L., (2005), Foreign Banks in Transition Economies: Small Business Lending an Internal Capital Markets.

Hagmayr, B ve Haiss, P., (2006), Foreign Banks in Turkey and Other EU Accession Countries – Does Minority vs. Majority Ownership Make the Difference? **Europe Institute Wirtschaftsuniversität Wien University Of Economıcs And Busıness Administration Vienna**

Hrvatska Narodna Banka, (2007) **Annual Reports**

Hrvatska Narodna Banka, (2008) **Annual Reports**

Hrvatska Narodna Banka, (2007) **Bank builtens**

Jankov, L., (2000), Bankink Sector Problems: Causes, Solutions and Consequences, **Croatian National Bank**, Survey S1.

Jazbec, B ve Silipo, L., (2007), Foreign and Domestic Banks in Emerging Economies: A Diffucult (and Eventually Impposible) Cohabitation **The Journal of Banking Finanace**, Vol.29

Jemric,I ve Vujcic, B., (2002), Efficiency of Banks in Croatia: A DEA Approach. **Croatian National Bank**, Working paper W7.

Kovacic, M ve Dominovic V., (2007), **Bilten HNB**-a broj 126

Kovacevic, D, (2004), Strane Banke u Hrvatskoj, Paper No. 17. **Bank for International Settlements**, s.59—60. www.bis.org/publ/bppdf/bispap17e.pdf. (Erişim Tarihi: 17.02.2008)

Kraft.E, Hofler.R, Payne J., (2004), Privatizacija, Ulazak Stranih Banaka İ Efikasnost Banaka U Hrvatskoj: Analiza Stohasticke Granice Fleksibilne Fourierove Funkcije Troska, **Hrvatska Narodna Banka**

Kraft, E., Hofler E. ve Payne, J., (2002), Privatization, Foreign Bank Entry and Bank Efficiency in Croatia: A Fourier Flexible Function Stochastic Cost Frontier Analysis. **Croatian National Bank Working Paper** W9

Lensink, R. ve Hermes N., (2003) The Short-Term Effects of Foreign Bank Entry on Domestic Bank Behaviour: Does Economic Development Matter? **The Journal of Banking Finanace**, Vol.27.

Marinovic, Z., (2004), Country Information BiH. Bern**: Swiss State-Secretary For Bilateral Economic Relationships**

Mathieson, D. J ve Roldos, J., (2001), The Role Of Foreign Banks in Emerging Markets**, IBRD, IMF Brookings Conference on Open Doors**: Foreign Participation in Developing Countries

Mero, K ve Valentiniyi,M.E., (2003), The Role of Foreign Bank in Five Centaral and Eastern European Countries **The Journal of Banking Finanace**, Vol.18

Pomerleano, M ve Vojta GJ., (2001) - World Bank, IMF, and Brookings Institution **3 rd Annual Report**

Poschl, J., (2005), Bosnia and Herzegovina: Politics Still Hamper Economic Development. In: Wiener Institut fur Internationale Wirtschaftsvergleiche. Research Reports 314. Special Issue On Economic Prospects for Central, East and Southeast Europe. Vienna: **The Vienna Institute for International Economic Studies**, S.88—91

Reininger, T ve Walko., Z. (2005), The Croatian Banking System, **Financial Stability Report**, s 110-126

Stubos, G. Ve Tsikrşpsi I., (2004), Banking Sector Developments in South-Eastern Europe, **Global Development Network 4**